

Strafrecht

Lof der zwakheid: zijn kwetsbare personen beter af met de nieuwe strafwetten? ¹

Gaëlle MARLIER
assistente Instituut voor Strafrecht KU Leuven

Katrien HANOULLE
assistente Instituut voor Strafrecht KU Leuven

¹ Wet 26 november 2011, *BS* 23 januari 2012.

Inleiding

De wet van 26 november 2011¹ stelt het misbruik maken van de zwakke toestand van personen strafbaar en breidt de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit.² Daardoor zal de rechtbank personen kunnen bestraffen die misbruik maken van de goedgelovigheid van mensen, bijvoorbeeld door hen te doen geloven in een denkbeeldige macht of door hen te overtuigen dat niet-bestaande gebeurtenissen zich zullen voordoen. Rechters zullen dus personen kunnen bestraffen die het einde van de wereld voorspellen of die beweren dat ze dwars door een muur kunnen stappen (de Staat van Opererende Thetan).³

Deze wet is een uitloper van het parlementair onderzoek naar sekten in de jaren '90.⁴ De parlementaire onderzoekscommissie raadde destijds aan om misbruik van kwetsbare personen te bestraffen omdat de toenmalige strafbepalingen niet volstonden om de verdachte praktijken van sekten aan te pakken.⁵ De nieuwe wet is het resultaat van een politiek compromis tussen CD&V, CdH, Open VLD en de PS, waardoor ze niet enkel tot doel heeft om op te treden tegen de wantoestanden van sekten, maar ook tegen het misbruik maken van andere zwakken, zoals ouderen, gehandicapten en minderjarigen.⁶ De wet voert enerzijds een nieuw autonoom artikel in, dat algemeen het misbruik van zwakken strafbaar stelt. Het nieuwe artikel 442*quater* Sw. bestraft eenieder die bedrieglijk misbruik maakt van iemands fysieke of psychische zwakheid (Deel I). Anderzijds verzwakt ze ook de straffen bij reeds bestaande misdrijven, indien de dader het basismisdrijf pleegt tegen personen die kwetsbaar zijn omwille van hun leeftijd, ziekte, zwangerschap of lichamelijk of geestelijk gebrek

¹ BS 23 januari 2011.

² Op 9 augustus 2010 diende de heer André Frédéric een wetsvoorstel in dat de mentale destabilisatie van personen of het misbruik van zwakke personen strafbaar stelt. Zie: Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2010-2011, nr. 53K0080/001. De Senaat evoceerde het wetsontwerp op 4 juli 2011 en zond het na amendering terug naar de Kamer. De Kamer amendeerde het ontwerp ook, waarop ze het op 20 oktober 2011 terug naar de Senaat overzond. De Senaat wijzigde het ontwerp niet meer.

³ Zoals aangehaald in de parlementaire voorbereiding. Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 60.

⁴ Voorstel tot instelling van een parlementaire onderzoekscommissie belast met de beleidsvorming ter bestrijding van de sekten en van de gevaren van die sekten voor het individu en inzonderheid voor minderjarigen, *Parl. St.* Kamer 1995-96, nr. 49K0313/001.

⁵ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St.* Kamer 1996-1997, nr. 49K0313/008, 224.

⁶ Het wetsvoorstel van de heer André Frédéric had voornamelijk tot doel om misbruiken waaraan sekten zich schuldig maken te bestraffen. Via amendementen werd de wet uitgebreid tot de bescherming van alle kwetsbare personen.

(Deel II).⁷ Daarnaast breidde de wetgever ook het vorderingsrecht van verenigingen uit (Deel III). We gaan telkens kort in op de wet, om daarna een kritische analyse ervan te geven.

I. Nieuw art. 442quater Sw.

Het nieuwe artikel 442quater Sw. bepaalt:

“§1. Eenieder die, terwijl hij kennis had van iemands fysieke of psychische zwakheid die het oordeelsvermogen van de betrokkene ernstig verstoort, bedrieglijk misbruik heeft gemaakt van die zwakheid, teneinde hem ertoe te brengen een handeling te verrichten dan wel zich van een handeling te onthouden waarbij zulks dien fysieke of geestelijke integriteit dan wel diens vermogen ernstig aantast, wordt gestraft met gevangenisstraf van een maand tot twee jaar en met geldboete van honderd euro tot duizend euro of met een van deze straffen alleen.

§2. De straffen zijn gevangenisstraf van een maand tot vier jaar en geldboete van tweehonderd euro tot tweeduizend euro of een van deze straffen alleen in de volgende gevallen:

1° indien de in §1 bedoelde handeling of onthouding van een handeling voortvloeit uit een toestand van fysieke of psychische onderwerping door aanwending van zware of herhaalde druk of van specifieke technieken om het oordeelsvermogen te verstoren;

2° indien het in §1 bedoelde misbruik ten aanzien van een minderjarige is gepleegd;

3° indien de in §1 bedoelde handeling of onthouding van een handeling hetzij een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, hetzij een volledig verlies van het gebruik van een orgaan, hetzij een zware vermindering ten gevolge heeft;

4° indien het in §1 bedoelde misbruik een daad van deelneming aan de hoofd- of bijkomende bedrijvigheid van een vereniging betreft.

§3. De straf is opsluiting van tien tot vijftien jaar indien de handeling van een persoon of zijn onthouding van een handeling zijn dood heeft veroorzaakt.

§4. Met toepassing van de §§1 en 2 kan de rechtbank de veroordeelde gedurende een termijn van vijf jaar tot tien jaar geheel of ten dele ontzetten van de in artikel 31, eerste lid, opgesomde rechten.

§5. De rechtbank kan bevelen dat het vonnis of een samenvatting ervan op kosten van de veroordeelde in een of meer dagbladen dan wel op ongeacht welke andere wijze wordt bekendgemaakt.”

⁷ Dit artikel is geïnspireerd op de Franse “About-Picard-wet” van 12 juni 2001 (Loi n° 2001-504 du 12 juin 2001 tendant à renforcer la prévention et la répression des mouvements sectaires portant atteinte aux droits de l’homme et aux libertés fondamentales).

§1. Constitutieve bestanddelen

A. Objectieve bestanddelen

De objectieve gedraging die het nieuwe artikel strafbaar stelt is het *misbruik maken* van een bepaalde zwakheid. Misbruik impliceert dat de dader het slachtoffer tot een bepaalde handeling of onthouding *dwingt*.⁸ Het louter veroorzaken van deze handeling of onthouding is onvoldoende; de dader moet bedrieglijke manoeuvres of manipulatie aanwenden om het slachtoffer te bewegen tot een handeling die het anders niet zou hebben gesteld of tot een onthouding terwijl het anders wel zou hebben gehandeld.⁹ Zo is een vrouw niet strafbaar wanneer haar ex-man uit het leven stapt omdat hij liefdesverdriet had nadat zij de echtscheiding had aangevraagd.

De wetgever stelt het misbruik enkel strafbaar indien het slachtoffer aan *fysieke of psychische zwakheid* lijdt die het *oordeelsvermogen ernstig verstoort*. De gesteldheid van het slachtoffer is een belangrijk rechtsfeit dat tot de bewijslast van de delictstypiciteit (d.w.z. de aanwezigheid van de constitutieve bestanddelen bij de dader) hoort. De wetgever wenste echter de zwakheid zelf niet te strikt te omschrijven. De enige concretisering is de fysieke of psychische zwakheid die het oordeelsvermogen ernstig verstoort. Tijdens de parlementaire voorbereiding lag de focus nochtans op twee bijzondere categorieën van te beschermen mensen: enerzijds zij die wegens hun zwakheid ten prooi vallen aan onfrisse praktijken door sekten¹⁰, anderzijds bejaarden die het slachtoffer zijn van allerlei vormen van misbruik en mishandeling^{11, 12}. Uiteindelijk ver-

⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 23; *Hand.* Kamer 2010-2011, 15 juni 2011, 15.

⁹ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2009-10, nr. 52K0493/004, 11; *Hand.* Kamer 2010-11, 15 juni 2011, 8.

¹⁰ Amendement op het voorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2009-10, nr. 52K0493/004.

¹¹ Wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek en het Wetboek van strafvordering in verband met de bescherming van kwetsbare personen, *Parl. St.* Kamer 2003-04, nr. 51K0448/001; Wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek en het Wetboek van strafvordering in verband met de bescherming van kwetsbare personen, *Parl. St.* Kamer 2007, nr. 52K0127/001.

¹² *Hand.* Kamer 2010-11, 16 juni 2011, 2; Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 59; Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Philippe MAHOUX en Helga STEVENS, *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-1095/3, 2-3.

koos de wetgever toch een algemene omschrijving, zodat iedere kwetsbare persoon bescherming tegen mis(be)handeling kon genieten.¹³

Bovendien moet het misbruik tot *gevolg* hebben dat het slachtoffer een *handeling verricht of zich van een handeling onthoudt*, wat resulteert in een *ernstige aantasting van zijn fysieke of geestelijke integriteit of van zijn vermogen*. Het moet gaan om een handeling die het slachtoffer zonder het misbruik niet zou hebben gesteld of waarvan hij zich niet zou hebben onthouden (*supra*). Nogtans zal de dader niet de *uitsluitende* oorzaak van het gedrag of de onthouding moeten zijn, aangezien met toepassing van de equivalentieleer *iedere* oorzaak die tot het concrete gevolg heeft geleid, in aanmerking wordt genomen.¹⁴ Stel dat een psychotische patiënt al geruime tijd dankzij medicatie geen psychoses meer heeft. Zijn psychiater besluit om zijn medicatie af te bouwen, er verkeerdelijk van uitgaand dat zijn patiënt ook zonder medicatie aan de betterhand is. De patiënt krijgt echter weer een psychose en verkeert in de waan dat zijn buurman de Messias is. De buurman speelt hier handig op in en krijgt de psychoticus zo ver dat hij hem een groot deel van zijn vermogen afstaat. Zonder de foutieve beslissing van de psychiater zou het slachtoffer geen psychose hebben gehad en zou de buurman geen misbruik kunnen hebben maken van de zwakte van het slachtoffer. Hoewel het ontnemen van de medicatie een zeer grote invloed had op het verloop van de feiten, stelt dit de uiteindelijke dader niet vrij van aansprakelijkheid.

B. Subjectieve bestanddelen

Een dader kan het nieuwe misdrijf enkel opzettelijk, d.w.z. wetens en willens, plegen. Algemeen opzet volstaat echter niet: als *wilselement* vereist de wetgever *bijzonder opzet*. De dader moet namelijk *bedrieglijk* misbruik maken van de zwakheid *teneinde het slachtoffer een handeling te laten verrichten of zich te laten onthouden met een aantasting van diens fysieke of geestelijke integriteit of vermogen tot gevolg*. De wil van de dader moet gericht zijn op dit bijzondere en welomschreven doel.¹⁵

Met betrekking tot het *kenniselement* vereist de bepaling dat de dader ook kennis heeft van de zwakheid van het slachtoffer. De dader moet niet alleen weten dat het slachtoffer zwak is, maar ook dat het hierdoor aan een ernstig verstoord oordeelsvermogen lijdt. Het openbaar ministerie zal het afzonderlijke bewijs van deze kennis moeten leveren, zonder dit af te leiden uit de vaststelling van een bijzonder opzet. Stel dat een postorderbruidje haar toekomstige echtgenoot bedrieglijk geld laat overschrijven vanuit België om haar reis naar België te betalen, maar nooit de reis naar België maakt en het geld uitgeeft. Zij zal enkel

¹³ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* 2010-11, nr. 53K0080/007, 62.

¹⁴ De equivalentieleer is de dominante causaliteitsleer in de Belgische rechtspraak.

¹⁵ Amendement op het voorstel van wet tot invoeging van de artikelen 442quater en 442quinquies in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl.St.* Kamer 53K0080/002, 2-3.

strafbaar zijn op basis van artikel 442^{quater} Sw. indien zij wist dat haar toekomstige aan een bepaalde zwakheid leed die zijn oordeelsvermogen ernstig aantastte en geen “doorsnee” man was op zoek naar liefde. Indien zij enkel een bedrieglijk opzet heeft maar geen kennis van de zwakheid van haar slachtoffer, kan haar gedraging eventueel wel onder het misdrijf van oplichting vallen.¹⁶

C. Verzwarende omstandigheden

Paragraaf 2 van het nieuwe artikel voorziet in een verdubbeling van de maximumgevangenisstraf en van de minimale en de maximale geldboete bij bepaalde specifiek omschreven verzwarende omstandigheden.

De eerste strafverzwaring heeft betrekking op de aangewende middelen van misbruik (1°), namelijk het gebruiken van “*zware of herhaalde druk*” of van “*specifieke technieken die het oordeelsvermogen verstoren*” teneinde het slachtoffer in een toestand van *fysieke of psychische onderwerping* te brengen. De dader oefent deze druk uit op of wendt deze technieken aan ten aanzien van een reeds zwak slachtoffer (§1), maar verzwakt het nog meer door het aan zich te laten onderwerpen.

De tweede verzwarende omstandigheid is de minderjarigheid van het slachtoffer (°2).

Ten derde brengen bepaalde specifiek omschreven gevolgen van het misbruik strafverzwaring met zich mee (3°). Dit is zo indien het misbruik leidt tot een ongeneeslijk lijkende ziekte, een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, het volledig verlies van het gebruik van een orgaan of een zware vermindering.

Ten slotte voert 4° een zwaardere straf in voor het misbruik gepleegd in het kader van een vereniging. De vereniging moet als hoofd- of bijkomend bedrijvigheid hebben het plegen van dergelijk misbruik, zodat de wetgever verwees naar de definities van artikel 322 tot artikel 326^{bis} van het Strafwetboek.¹⁷

¹⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 59; Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-1095/3, 23; voor een uitgebreide vergelijking, zie *infra*.

¹⁷ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442^{quater} en 442^{quinquies} in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2010-2011, nr. 53K0080/012, 2; Wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl. St.* Senaat, nr. 5-1095/3, 21.

Het kan dan gaan om een vereniging in de zin van artikel 322¹⁸ of om een criminele organisatie in de zin van artikel 324*bis* Sw.¹⁹

Paragraaf 3 voert ook een verzwarende omstandigheid in die van het misdrijf een misdaad maakt, namelijk het overlijden van het slachtoffer ten gevolge van diens handeling of onthouding. Het betreft een variant van de onopzettelijke doodslag; de dader hoeft geen opzet te hebben gehad ten aanzien van de dood van het slachtoffer. Zo kan men aansprakelijk zijn op basis van paragraaf 3 indien men een dronken persoon uitdaagt tot een straatrace die fataal afloopt voor het dronken slachtoffer, zonder dat men de intentie had deze te laten vergelukken.

§2. Toepasselijke straffen

Art. 442*quater* Sw. bestraft het misdrijf met een gevangenisstraf van een maand tot twee jaar en met een geldboete van honderd euro tot duizend euro of met een van deze straffen alleen.²⁰ Indien het misbruik gepaard gaat met de verzwarende omstandigheden uit art. 442*quater* §2 Sw.,²¹ dan loopt de straf op tot een gevangenisstraf van een maand tot vier jaar en een geldboete van tweehonderd euro tot tweeduizend euro of een van deze straffen alleen.²² Indien het misbruik echter tot gevolg heeft dat het slachtoffer sterft, dan krijgt de dader een criminele straf opgelegd, namelijk opsluiting van tien tot vijftien jaar.²³

De rechtbank kan de veroordeelde ook geheel of gedeeltelijk ontzetten uit bepaalde burgerlijke en politieke rechten, opgesomd in art. 31, lid 1 Sw. Dit gedurende een termijn van vijf tot tien jaar.²⁴ Indien het misbruik evenwel de dood van het slachtoffer heeft veroorzaakt, dan moet de rechter een levenslange ontzetting uitspreken op basis van art. 31 Sw. Indien de rechter deze mis-

18 “...met het oogmerk om een aanslag te plegen op personen of op eigendommen...”

19 “...iedere gestructureerde vereniging van meer dan twee personen die duurt in de tijd, met als oogmerk het in onderling overleg plegen van misdaden en wanbedrijven die strafbaar zijn met gevangenisstraf van drie jaar of een zwaardere straf, om direct of indirect vermogensvoordelen te krijgen...”

20 Art. 442*quater*, lid 1 Sw.

21 Deze verzwarende omstandigheden zijn: 1° indien de in §1 bedoelde handeling of onthouding van een handeling voortvloeit uit een toestand van fysieke of psychische onderwerping door aanwending van zware of herhaalde druk of van specifieke technieken om het oordeelsvermogen te verstoren; 2° indien het in §1 bedoelde misbruik ten aanzien van een minderjarige is gepleegd; 3° indien de in §1 bedoelde handeling of onthouding van een handeling hetzij een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, hetzij een volledig verlies van het gebruik van een orgaan, hetzij een zware verminking ten gevolge heeft en 4° indien het in §1 bedoelde misbruik een daad van deelneming aan de hoofd- of bijkomende bedrijvigheid van een vereniging betreft.

22 Art. 442*quater* §2 Sw.

23 Art. 442*quater* § 3 Sw.

24 Art. 442*quater* §4 Sw.

daad echter correctionaliseert, dan kan de rechtbank een gehele of gedeeltelijke ontzetting uitspreken gedurende een termijn van vijf tot tien jaar.²⁵

De rechter kan ook het vonnis of een samenvatting ervan op kosten van de veroordeelde bekend maken.²⁶ De identiteit van het slachtoffer mag er dan niet in vermeld staan.²⁷

Naast deze straffen kan het parket ook de verbeurdverklaring van de vermogensvoordelen uit art. 42, 3° Sw. vorderen. Daarnaast kan het openbaar ministerie ook de verruimde verbeurdverklaring vorderen uit art. 43^{quater} Sw. indien de dader onder andere schuldig bevonden werd aan mensenhandel, fiscale fraude of strafbare feiten gepleegd in het kader van een criminele organisatie, zoals prostitutie, jeugdbederf en afpersing.

De wet stelt de poging tot het plegen van het misdrijf niet strafbaar.

§3. *Kritische analyse*

Bij de invoering van een nieuw misdrijf moeten we ons de vraag stellen of de betreffende bepaling aan die kwaliteiten voldoet die ze werkbaar maakt in de praktijk en of ze voor niet meer problemen zorgt dan dat ze kan oplossen. We bespreken achtereenvolgens of de bepaling voldoet aan het legaliteitsbeginsel (a), of ze een meerwaarde biedt ten aanzien van bestaande strafbepalingen (b), of een strafbepaling nodig was om het misbruik te beteugelen (c) en of de bepaling de toets aan de grondrechten doorstaat (d).

A. Conformiteit legaliteitsbeginsel

De Raad van State was niet onverdeeld positief in zijn advies op het nieuwe artikel. Hij wees onder andere op de ruime en vage formulering, die mogelijk het legaliteitsbeginsel zou schenden.²⁸ Dit wezenlijk beginsel verplicht de wetgever om te zorgen voor voldoende nauwkeurige, duidelijke en voorspelbare wetten, zodat de rechtsonderhorige vooraf duidelijk weet welke daden strafbaar zijn. Zo precies mogelijke wetgeving vermijdt willekeur door de strafrechter. Het nauwkeurigheidsbeginsel vereist echter niet dat de wet tot in het kleinste detail is geregeld. De rechter heeft zeker enige ruimte voor interpretatie, maar de rechtsonderhorige moet wel een redelijk beeld kunnen vormen van de strafrechtelijke gevolgen.

²⁵ Art. 84 Sw.

²⁶ Art. 442^{quater} § 5 Sw.

²⁷ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 26.

²⁸ Advies van de Raad van State op het wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442^{quater} en 442^{quinquies} in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 52K0493/002, 3-5.

Wij zullen nagaan of de kritiek van de Raad van State terecht is. We bekijken de verschillende constitutieve bestanddelen die ons inziens de grootste interpretatieproblemen kunnen opleveren.

1. MISBRUIK

Allereerst bespreken we de interpretatieproblemen die het objectieve bestanddeel van het misbruik oplevert. De vraag rijst namelijk vanaf wanneer allereerste vormen van manipulatie werkelijk strafbaar misbruik worden. Moeten overtuigingskracht, gezag, charisma en aandrang worden beschouwd als bedrieglijk misbruiken? Nochtans zijn dat dagdagelijkse overtuigingsmiddelen (zie ook *infra*, bespreking van “specifieke technieken”).²⁹

De parlementaire onderzoekscommissie haalde zelf aan dat ook de Franse onderzoekscommissie werd geconfronteerd met de moeilijkheid om te bepalen wat strafbare geestelijke manipulatie precies inhoudt:

*“Het is erg moeilijk om dit begrip in het recht op te nemen, omdat het alomtegenwoordig is (in de reclame, de politiek enz.). Het komt er dus op aan te bepalen hoe ver de geestelijke manipulatie mag gaan alvorens zij een instrument van totalitaire onderwerping wordt.”*³⁰

2. ZWAKHEID DIE OORDEELSVERMOGEN ERNSTIG VERSTOORT EN ERNSTIGE VERSTORING INTEGRITEIT OF VERMOGEN

Vervolgens bekijken we het rechtsfeit van de *fysieke of psychische zwakheid van het slachtoffer die het oordeelsvermogen ernstig verstoort*. Deze ruime formulering overstijgt de oorspronkelijke doelgroepen van slachtoffers van misbruik door sektes en ouderen, maar het is niet duidelijk wie wel en wie niet tot de te beschermen categorie behoort.

Ten eerste is het niet helemaal duidelijk of het verstoorde oordeelsvermogen enkel betrekking heeft op de psychische zwakheid of dat deze ook uit de fysieke zwakte moet voortvloeien. ANDRÉ FRÉDÉRIC (PS) stelde dat het nieuwe artikel “*het misbruik van personen in een verzwakte (fysieke of geestelijke) positie*” strafbaar stelt, waarna hij specificeert dat het betrekking heeft op “*de toestand van zwakte die het oordeelsvermogen van de betrokkene ernstig verstoort*”³¹. Aangezien hij de toestand van zwakte niet beperkt tot de psychische,

²⁹ Zoals aangehaald door de Raad van State, zie: Advies van de Raad van State op het wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442quater en 442quinquies in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St. Kamer* 52-493/002, 8.

³⁰ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 105.

³¹ *Hand.Kamer* 2010-11, 15 juni 2011, 9.

lijkt ook het oordeelsvermogen van een fysiek zwakke persoon te moeten zijn aangetast. Dit zou ons inziens echter het toepassingsgebied van het artikel behoorlijk inperken, aangezien uiterst zelden een fysieke beperking tot een verstoring van het cognitieve vermogen zal leiden. Te denken valt aan een persoon die wegens een visuele of auditieve handicap geen correcte inschatting van een situatie kan maken. Nochtans is het redeneervermogen dan nog intact, dus zou de wetgever moeten specificeren of het oordeelsvermogen het rationele vermogen behelst of het louter feitelijk vermogen om in een concrete situatie te oordelen. Indien de wetgever voor het redeneervermogen opteert, zal het artikel niet alleen amper toepasselijk zijn, maar komt deze bepaling bovendien denigrerend over ten aanzien van personen met een fysieke beperking. De nieuwe wet wil nochtans net deze mensen tegen vernederende praktijken beschermen.

Ten tweede beperkt de wetgever zich tot zwaktes die een verstoord *oordeelsvermogen* tot gevolg hebben. Hiermee wenst de wetgever aan te geven dat het personen met een verminderde wilsvrijheid betreft.³² Nochtans bestaat die wilsvrijheid uit twee componenten; naast een oordeelsvermogen beschikt een wilsbekwame over een controlevermogen.³³ Om volledig vrij te handelen moet men niet alleen inzicht hebben in zijn daden en die van anderen, maar ook over het vermogen beschikken om zijn daden te controleren (wetens en willens handelen). Een voorbeeld kan het verschil tussen beide vermogens aantonen: een gokverslaafde met torenhoge schulden kan perfect beseffen dat zijn gokgedrag excessief en nadelig is en dat hij niet meer zou mogen gokken (intact oordeelsvermogen), maar niet in staat zijn om de drang tot gokken tegen te gaan (aangetast controlevermogen). Deze gokverslaafde behoort volgens een correcte interpretatie van “verstoord oordeelsvermogen” echter niet tot de zwakke mensen die art. 442*quater* Sw beschermt, terwijl zijn zwakheid zich even goed leent tot het plegen van misbruik. Zo hebben de onderwerps-technieken³⁴ die sektes hanteren meer effect indien het slachtoffer reeds voorafgaand minder in staat is om zijn gedrag te controleren. Ten slotte zou het gebrek aan controle of het onvermogen tot het handelen zoals men wenst *wel* kunnen voortvloeien uit een fysieke beperking, terwijl het gebrek aan oordeelsvermogen wegens een fysieke beperking discussieerbaar is (*supra*).

32 Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St. Kamer* 2009-10, nr. 52K0493/004, 9.

33 P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2006, 63; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het burgerlijk recht*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 105; dit volgt ook uit de leer van de wilsgebreken: dwaling en bedrog tasten het oordeelsvermogen aan, terwijl misbruik en geweld het controlevermogen aantasten.

34 Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/008, 74.

Deze onzorgvuldigheid is des te vreemder aangezien de wetgever de tweedelige wilsvrijheid wel heeft erkend bij het opstellen van de nieuwe Interneringswet van 2007.³⁵

Ten derde staan we voor het probleem wanneer een zwakte *ernstig* genoeg is om bijzondere bescherming door de strafwet te genieten. De parlementaire voorbereiding biedt weinig duidelijkheid op dit vlak. Volgens de indieners kan de zwakheid permanent, tijdelijk, van voorbijgaande of blijvende aard zijn.³⁶ De Raad van State concretiseerde de bepaling enigszins door te stellen dat er in geen geval een vermoeden van zwakte mag bestaan, maar deze steeds in concreto moet worden aangetoond.³⁷ Zo mag het enkele behoren tot een sekte niet als bewijs van een verminderd oordeelsvermogen gelden, evenmin als het vallen onder een beschermingsstatuut zoals de verlengde minderjarigheid.³⁸ Meer handvatten voor de interpretatie van de ernstige zwakheid reikt de parlementaire voorbereiding niet aan. Ze doet dit evenmin voor de beoordeling van het objectieve bestanddeel dat het misbruik moet resulteren in een *ernstige aantasting van de fysieke of geestelijke*³⁹ *integriteit of het vermogen* van het slachtoffer.

Wat de wetgever wel doet, is zijn geloof vestigen in het *deskundigenadvies* dat de rechter kan aanvragen voor de concrete beoordeling van de zwakte van het slachtoffer vóór en na het misbruik.⁴⁰ De parlementariërs stellen dat bijvoorbeeld een psychiater of een andere arts over de expertise beschikt om te oordelen of aan deze objectieve bestanddelen is voldaan. Nochtans voorzien wij verscheidene problemen die dergelijke expertise kan opleveren. In de eerste plaats

³⁵ Artikel 5 van de Wet 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis, *BS* 13 juli 2007; Wetsontwerp betreffende de internering van personen met een geestesstoornis, *Parl. St.* 2006-07, nr. 51K2841/001, 15.

³⁶ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 23.

³⁷ Advies van de Raad van State op het wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 52K0493/2, 10.

³⁸ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2009-10, nr. 52K0493/004, 22.

³⁹ In de parlementaire voorbereiding wordt terecht, maar vergeefs, gezegd dat het onzorgvuldig is om t.a.v. de zwakheid de term “psychisch” te gebruiken en t.a.v. de integriteit de term “geestelijk” (Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-1095/3, 20).

⁴⁰ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2009-10, nr. 52K0493/004, 10 en 13; Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 23.

is er het probleem van de retroactieve beoordeling van de fysieke en/of psychische gesteldheid van het slachtoffer. Het moet zich immers al in een toestand van zwakte bevonden hebben en net daardoor het slachtoffer van misbruik zijn geworden. Vooral het retroactief beoordelen van een psychische toestand lijkt geen sinecure⁴¹, te meer omdat de expert een vergelijking moet maken van de toestand van de betrokkene vóór en na het misbruik⁴². Bovendien krijgt de expert als enige richtlijn mee dat de fysieke of psychische zwakte het oordeelsvermogen *ernstig* moet hebben verstoord en de fysieke of psychische integriteit of het vermogen *ernstig* moet zijn aangetast. Er bestaat natuurlijk geen medische of maatschappelijk aanvaarde schaal van aantasting van de fysieke of psychische integriteit of van het vermogen, waarop de expert en de rechter de ernst zou kunnen afmeten. Bovendien kan het subjectief aanvoelen van de geleden schade door het slachtoffer erg verschillen van de objectief geleden schade. Enerzijds kan het zijn dat het “slachtoffer” zichzelf niet in die rol ziet en meent geen schade te hebben geleden of zichzelf zeker niet als een “zwakke” beschouwt. Te denken valt aan de persoon die in een sekte is opgenomen, zich daar goed bij voelt, maar van wie de familie meent dat hij het slachtoffer is van schadelijke praktijken door die sekte. We kunnen ook het voorbeeld geven van de steenrijke LILIANE BETTENCOURT, wiens dochter meende dat misbruik werd gemaakt van de zwakke toestand van haar moeder⁴³ om giften en legaten te ontvangen. BETTENCOURT weigerde echter om zichzelf als een zwakke te zien en vond het denigrerend dat er werd getwijfeld aan haar wilsbekwaamheid.⁴⁴ Anderzijds kan het slachtoffer de geleden schade als veel ernstiger aanvoelen dan deze door de deskundige of de strafrechter in te schatten valt. De deskundige en de rechter zullen de moeilijke afweging moeten maken tussen de objectief geleden en de subjectief aangevoelde schade (cfr *infra* de beoordeling van de schade door belaging). Zij moeten deze afweging wel vaker maken, bijvoorbeeld voor het bepalen van een schadevergoeding, maar de nieuwe strafbepaling maakt de *strafbaarheid* van het gedrag afhankelijk van de ernst van de geleden schade. Onzekerheid over de invulling van het ernstcriterium heeft dan verregaandere gevolgen dan wanneer deze enkel voor de raming van de burgerlijke aansprakelijkheid van belang is.

Tot slot doen we opmerken dat strafwetgeving die de *ernst* van een bepaalde situatie als doorslaggevend beschouwt en voor de beoordeling hiervan een groot vertrouwen in deskundigenadvies vestigt, pijnlijk doet denken aan de interneringswetgeving.⁴⁵ De rechter kan immers enkel de internering opleggen indien de dader ten gevolge van een geestesstoornis aan een ernstig verlies van

41 P COSYNS, “Psychiatrisch deskundigenonderzoek in strafzaken”, in J CASSELMAN en P COSYNS, *Gerechtelijke psychiatrie*, Leuven, Garant, 1999, 50; C. SLOBOGIN, *Proving the unprovable*, New York, Oxford University Press, 2007, 43.

42 *Hand. Kamer* 2010-11, 16 juni 2011, 15.

43 Zij zou aan Alzheimer lijden.

44 F. RENOUT, “De weduwe, de miljarden, de fraude en de minister”, *De Standaard* 1 juli 2010.

45 Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St. Kamer* 2009-10, nr. 52K0493/004, 25.

controlevermogen lijdt.⁴⁶ Deze beoordeling is een onoplosbaar vraagstuk voor een jurist die de vraag naar toerekeningsvatbaarheid graag als een niet-juridisch maar als een medisch probleem afdoet en zo de bal naar de zogenaamde gerechtspsychiaters doorspeelt. Nochtans is voor de psychiatrie het juridisch begrippenarsenaal vreemd terrein, zodat een psychiater, bij gebrek aan (wettelijke) richtlijnen, doorgaans in het duister tast hoe hij zijn deskundigenopdracht moet uitvoeren.⁴⁷ Bovendien kosten deskundigenonderzoeken veel tijd en geld⁴⁸, zodat de strafprocedure vertraging oploopt en wegens het lange wachten op de uitbetaling van hun ereloon veel deskundigen weigeren om nog op te treden in strafzaken. In het nieuwe misdrijf is de ernst van de zwakte en de ernst van de aantasting bovendien een constitutief bestanddeel, zodat nog veel meer en quasi-automatische expertises te verwachten zijn, expertises waarvoor justitie geen geld heeft.

Het grote gevoel van willekeur en ontevredenheid dat heerst met betrekking tot het psychiatrisch deskundigenonderzoek in strafzaken met geestesgestoorde daders⁴⁹ zou de wetgever moeten alarmeren om bij nieuwe strafbepalingen geen te groot vertrouwen in (psychiatrische) expertises te stellen.

3. KENNIS VAN ZWAKTE

Het subjectieve bestanddeel vereist bovendien dat de dader kennis heeft van de zwakheid van zijn slachtoffer. De wetgever koos voor de formulering “...kennis had” in plaats van “...kennis had of behoorde kennis te hebben”. De dader moet dus concreet weet hebben van de zwakheid, zodat het niet volstaat dat de dader op grond van de omstandigheden de verzwakte positie van het slachtoffer *had moeten* kennen. Hiermee wijkt de Belgische wetgever af van de bewoordingen van het artikel 223-15-2 van de Franse Code Pénal, dat de inspiratiebron voor de nieuwe wet was. Volgens de Franse strafwet is een dader strafbaar indien de zwakheid ofwel duidelijk (*apparante*) ofwel gekend (*con-*

⁴⁶ Art. 7 *juncto* art. 1 Wet bescherming maatschappij: iemand die zich in dergelijke staat bevindt is niet-toerekeningsvatbaar.

⁴⁷ K. HANOULLE en F. VERBRUGGEN, “Ivorentorenmentaliteit in de strafrechtskerkers? Het problematische begrip toerekeningsvatbaarheid”, F. DERUYCK en M. ROZIE (red.), *Het strafrecht bedreven. Liber amicorum Alain De Nauw*, Brugge, die Keure, 2011, 326.

⁴⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* 2010-11, nr. 53K0080/007, 63.

⁴⁹ J. CASSELMAN, “Dertig jaar forensische geestelijke gezondheidszorg in Vlaanderen. Over een trein die stilstond en recent in beweging kwam”, in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE, J. GOETHALS e.a. (ed.), *Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon*, 2009, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 342 B. DE CAUWER en F. VANDER LAENEN, “Just-care, justitie en zorg in dialoog over internering”, *Panopticon* 2011, afl. 3, 55-59; H. HEIMANS, “Is er opnieuw hoop voor de geïnterneerden?”, *Fatik* 2007, afl. 14, 12; J. ROZIE, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de geestesgestoorde delinquent”, in M. ADAMS, R. BARBAIX, H. BRAECKMANS e.a. (ed.), *Verantwoordelijkheid en recht*, Mechelen, Kluwer, 2008, 235; M. VANDENBROUCKE, “De nieuwe interneringswet: enkele kanttekeningen”, *Fatik* 2007, afl. 14, 22-23.

nue) was. De Belgische wet stelt enkel een dader met concrete kennis strafbaar, maar het valt af te wachten wat de rechtspraak zal aanvangen met een dader die een duidelijk zwak slachtoffer misbruikte en beweert dat hij niet op de hoogte was van de zwakheid. Wanneer bijvoorbeeld een dader bedrieglijk misbruik maakt van een persoon met een zichtbare ernstige mentale handicap zoals het syndroom van Down, zal hij moeilijk kunnen volharden in zijn onwetendheid. Een gelijkstelling tussen werkelijke kennis en vermoedelijke kennis op basis van een zeer zichtbare zwakheid valt te verwachten, maar hierover bestaat nog geen duidelijkheid. Wat dan een “duidelijke” zwakheid is, zal weer een niet eenduidig te beantwoorden vraag opleveren die aan het oordeel van een deskundige kan worden onderworpen, met alle problemen van dien (*supra*).

4. VERZWARENDE OMSTANDIGHEDEN

Ten slotte vallen interpretatieproblemen te verwachten met betrekking tot enkele verzwarende omstandigheden.

Ten eerste voorzag de wetgever in een strafverzwaring bij de aanwending van *zware of herhaalde druk* of van *specifieke technieken om het oordeelsvermogen te verstoren*. Wat deze “specifieke technieken” dan wel zijn, is niet duidelijk. Uit de parlementaire voorbereiding blijkt dat dit onder andere zuiveringskuren, diëten, vastenkuren, afzonderingen en lichamelijke en psychische pesten kunnen zijn.⁵⁰ Aangezien het een niet-limitatieve opsomming betreft, stellen wij ons echter de vraag bij de toepasselijkheid bij bepaalde technieken die de wetgever misschien niet had voorzien (zie ook *supra*, bespreking van “misbruik”). We denken aan (misleidende) publiciteit, die een vorm van dagelijkse en herhaalde druk is die in grote mate de geest kan manipuleren.⁵¹ Tijdens de parlementaire voorbereiding werd ook de vraag gesteld of het dronken voeren van het slachtoffer onder deze strafverzwaring zou kunnen vallen.⁵² Dit zou dan bijvoorbeeld kunnen leiden tot de strafrechtelijke aansprakelijkheid van een praesidiumlid dat een eerstejaarsstudent verplicht om overmatig veel alcohol te drinken, met als doel hem stomdronken te voeren. Zo zouden studentendopen, cantussen en aanverwanten een strafrechtelijk staartje kunnen krijgen. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat organisatoren van dergelijke evenementen op voorhand hun aansprakelijkheid zullen proberen te vermijden door bepaalde “zwakke” deelnemers te weigeren (*infra*). Dergelijke discrimi-

⁵⁰ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St. Kamer* 2010-2011, nr. 53K0080/007, 24.

⁵¹ Zie: Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 107.

⁵² Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl. St. Senaat* 2010-2011, nr. 5-1095/3, 21.

natoire behandeling van zwakke mensen druist echter in tegen het opzet van de wet die specifiek deze doelgroep wenst te beschermen.⁵³ Nochtans zou meer duidelijkheid over de invulling van de delictsbestanddelen van het basismisdrijf kunnen verhinderen dat het zo een vaart zou lopen. Een restrictieve interpretatie van de ernstige zwakheid, het bijzondere opzet en de ernstige aantasting van de integriteit of het vermogen zou immers beletten dat een reclamemaker, een praeses, een scoutsgroepsleider etc. onder het toepassingsgebied van de strafbepaling vallen. Het betreft aldus een algemeen probleem van een te vage strafwet.

Ten tweede verdient de verzwarende omstandigheid van de *minderjarigheid* van het slachtoffer duiding. De wetgever herhaalt immers niet dat de dader kennis moet hebben van de zwakheid van zijn minderjarig slachtoffer. Het is dus onduidelijk of hier een vermoeden van kennis van de minderjarigheid geldt en indien ja, in welke mate dit vermoeden weerlegbaar is. We kunnen hier de vergelijking maken met het misdrijf van aanranding van de eerbaarheid. Indien een dader een slachtoffer jonger dan 16 jaar aanrandt, geldt immers een gemengde schuldvorm. Ten aanzien van het delictstypische gedrag is opzet vereist, maar ten aanzien van het objectieve rechtsfeit van de leeftijd van het slachtoffer volstaat onachtzaamheid.⁵⁴ Deze “behoorde te weten” standaard is bovendien zeer streng, zodat er praktisch een bijna-onweerlegbaar vermoeden van kennis van de leeftijd geldt. Het is nog onduidelijk of de gemengde schuldvorm en de hoge standaard ook bij het nieuwe misdrijf geldt.

Bovendien zal de (vermoede) kennis van de minderjarigheid met betrekking tot het nieuwe misdrijf uit art. 442*quater* Sw. automatisch leiden tot kennis van de zwakheid van het slachtoffer, aangezien volgens de parlementaire voorbereiding een minderjarige op zich zwak is.⁵⁵

Daarnaast kunnen we ons de vraag stellen of het misbruik van een *verlengd minderjarig* slachtoffer onder het basismisdrijf van §1 valt of onder de verzwarende omstandigheid. Ons inziens is de verzwarende omstandigheid hier niet van toepassing en is de dader slechts strafbaar op basis van §1. De wetgever stelde immers dat het statuut van verlengde minderjarigheid geen bewijs van zwakte oplevert.⁵⁶ Bovendien wordt een verlengd minderjarige *dader* evenmin als minderjarige onder het jeugdbeschermingsrecht vervolgd en berecht, maar telt zijn werkelijke leeftijd als grondslag voor een vervolging en berech-

⁵³ Eventueel strafbaar o.b.v. art. 14 *juncto* art. 5§1, 8° Antidiscriminatiewet.

⁵⁴ Antwerpen 25 augustus 1976, *RW* 1977-78, 1114, noot A. VANDEPLAS.

⁵⁵ Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, nr. 5-1095/3.

⁵⁶ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2009-10, nr. 52K0493/004, 22.

ting onder het gemeen strafrecht. Het statuut heeft enkel gevolgen op privaatrechtelijk en niet op strafrechtelijk gebied.⁵⁷

5. BEOORDELING

Of de ruime bewoording problemen zal opleveren met het EVRM valt te betwijfelen. Het EHRM interpreteert het *lex-certa* beginsel immers zeer soepel.⁵⁸ Het is geen absolute vereiste dat de wetgever strafbare feiten duidelijk moet omschrijven. Aan het Straatsburgse legaliteitsbeginsel is voldaan wanneer het individu kan afleiden uit de wet en de rechtspraak welke handeling of nalaten strafbaar is, eventueel aan de hand van rechterlijke interpretaties. Het Grondwettelijk Hof kan natuurlijk strenger zijn dan het EHRM. Rekening houdend met voorgaande rechtspraak lijkt het er echter op dat ook het Grondwettelijk Hof het *lex-certa* beginsel soepel toepast.⁵⁹ Het Hof vereist thans enkel dat de gedraging niet kennelijk onvoorzienbaar is.⁶⁰ Het is dus aan de rechter om vage bewoordingen van de wetgever nader te beschrijven. De nieuwe wet is ons inziens wel degelijk “kennelijk onvoorzienbaar”. Het is dan ook de vraag of voor het Hof deze mogelijke schending van het legaliteitsbeginsel door de beugel kan.

B. Meerwaarde nieuw art. 442^{quater} Sw.

Los van de legaliteit, rijst ook de vraag of het nieuwe misdrijf eigenlijk wel nodig was.⁶¹ Bood het Strafwetboek niet voldoende mogelijkheden om misbruik van zwakken tegen te gaan? De meerderheid van het parlement⁶² heeft zich deze vraag helaas niet gesteld. De parlementsleden halen enkel aan dat de huidige strafbaarstellingen ontoereikend zijn⁶³, maar nergens wettigen ze con-

⁵⁷ P. SENAËVE, *Compendium van het Personen- en Familierecht I*, Leuven, Acco, 2006, 275.

⁵⁸ EHRM 25 mei 1993, nr. 14307/88, Kokkinakis/Griekenland; EHRM 15 november 1996, nr. 17862/91, Cantoni/Frankrijk.

⁵⁹ Arbitragehof 13 juli 2005, nr. 125/2005.

⁶⁰ P. VANDEN HEEDÉ, ‘De voorzienbaarheid van de strafwet en het Arbitragehof’, *TvMR* 2005, afl. 4, 14.

⁶¹ Ook de Raad van State stelde zich deze vraag. Zie: Advies van de Raad van State op het wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442^{quater} en 442^{quinquies} in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St. Kamer* 2010-11, 52K0493/002, 5-6.

⁶² De N-VA, het Vlaams Belang en LDD hebben zich onthouden.

⁶³ Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442^{quater} en 442^{quinquies} in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St. Kamer* 2010-2011, nr. 53K0080/001, 4; Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* 2010-11, nr. 53K0080/007, 4; Verslag namens de commissie over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescher-

creet waarom een nieuwe strafbepaling vereist was.⁶⁴ Kunnen de reeds bestaande misdrijven, zoals onmenselijke en ontterende behandeling⁶⁵, oplichting⁶⁶, afpersing⁶⁷, onrechtmatige uitoefening van de geneeskunde⁶⁸, bendevoorming⁶⁹, belaging⁷⁰, mensenhandel⁷¹ etc., niet doeltreffend de misbruiken aanpakken die de parlementaire voorbereiding aanhaalt, zoals fysieke of psychologische mishandeling, misbruik jegens ouderen, bedrieglijke schenkingen, misbruik door zogenaamde psychotherapeuten⁷², het samenspannen om misdrijven te plegen⁷³, psychische pesterijen⁷⁴, slavernij of prostitutie⁷⁵ etc.,? ⁷⁶ In dit hoofdstuk gaan we na of de wetgever wel een nieuwe bepaling in het leven moest roepen en of de rechter de nieuwe wetgeving in de praktijk wel zal toepassen, gelet op art. 65 Sw.⁷⁷ We gaan kort na of de volgende misdrijven

ming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl. St.* Senaat 2010-2011, nr. 5-1095/3, 3.

- 64 Ze halen enkel aan dat: “Het belangrijk is in het strafrechtelijk instrumentarium te beschikken over een autonoom misdrijf, om beter bij de feitelijke situatie te kunnen aansluiten.” Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 62. Daarentegen voerde men ook aan dat: “Als men het thans absoluut nodig acht die nieuwe artikelen in het wettelijk instrumentarium op te nemen, kan men echter niet om de vaststelling heen dat het gerecht tot dusver het ook zonder die artikelen heeft kunnen stellen.” Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 58.

65 Art. 417bis tot 417quinquies Sw.

66 Art. 496 ev. Sw.

67 Art. 470 Sw.

68 KB van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de geneeskunde, *BS 14 november 1967*. De onrechtmatige uitoefening van geneeskunde kan eventueel ook strafbaar zijn onder schuldig hulpverzuim.

69 Art. 322 ev. Sw.

70 Art. 442bis Sw.

71 Art. 433quinquies Sw.

72 Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 58-59.

73 Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St.* Kamer 1996-1997, nr. 49K0313/008, 193.

74 Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 24.

75 Wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442quater en 442quinquies in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl. St.* Kamer 2010-2011, nr. 53K0080/001, 3; *Hand.* Kamer 2010-11, 15 juni 2011, 11.

76 De parlementaire voorbereiding haalt immers zelf aan dat “De aanneming van de wet het zal mogelijk maken dossiers te openen waarop zich wellicht andere gemeenrechtelijke misdrijven zullen enten.” Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 54-55.

77 Nieuw art. 442quater Sw. wordt bestraft met een gevangenisstraf van een maand tot twee jaar en met een geldboete van honderd euro tot duizend euro of met een van deze straffen alleen. Indien de rechter een feit kan bestraffen met art.

het misbruik van zwakke personen niet reeds bestraffen: onmenselijke en onterende behandeling, oplichting, afpersing, onrechtmatige uitoefening van de geëeskunde en tot slot belaging.⁷⁸

1. ONMENSELIJKE EN ONTERENDE BEHANDELING

Uit het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie in de jaren '90 bleek reeds dat het toenmalig strafrecht tegen de meeste gedragingen optrad. De commissie haalde echter terecht aan dat het toch bepaalde leemtes vertoonde:

*“Zelfs al maken talrijke wanbedrijven effectief het voorwerp uit van een specifieke strafrechtelijke bepaling, toch maken die wettelijke bepalingen het niet mogelijk de menselijke waardigheid aldus te beschermen, wanneer die wordt ondermijnd doordat misbruik wordt gemaakt van een in de vereniging heersende discipline die de persoonlijkheid van de volgelingen in onaanvaardbare mate uit evenwicht brengt.”*⁷⁹

De commissie gebruikt als criterium *“het misbruik maken van een in de vereniging heersende discipline die de persoonlijkheid van de volgelingen in onaanvaardbare mate uit evenwicht brengt”*.⁸⁰ Dit zou tot gevolg hebben dat, naast het psychologisch manipuleren van sekteleiden, het parket ook de training van para's, *bootcamptraining* en het vernederen bij studentendopen kan vervolgen, indien dit de persoonlijkheid in onaanvaardbare mate uit evenwicht brengt. Dat kan niet de bedoeling van de commissie geweest zijn.

Het is wel zo dat in de jaren '90 een strafbepaling ontbrak die de onmenselijke of vernederende behandeling die de sekteleiden ondergingen bestraftte. De

442quater, maar ook met een reeds bestaand misdrijf, dan zal de rechter enkel de zwaarste straf kunnen opleggen.

78 Nochtans kan de dader, bijvoorbeeld de goeroe, soms zelf ook een geestelijke stoomis hebben, waardoor hij veeleer psychiatrische begeleiding nodig heeft dan een bestraffing. Zie: Verslag Parlementair Onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving en voor het individu, inzonderheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1995-96, nr. 49K0313/007, 34.

79 Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/008, 196.

80 Het concrete voorstel was om aan de wet van 24 mei 1921 die de vrijheid van vereniging waarborgt, een artikel *4bis* toe te voegen, luidend als volgt: “met gevangenisstraf van ... tot 5 jaar en met geldboete van ... tot ... of met slechts een van deze straffen, wordt gestraft hij die een verenigingslid een onmenselijke of vernederende behandeling doet ondergaan die hem onmogelijk maakt een menswaardig leven te leiden. Zie: Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/008, 291.

commissie opteerde dan ook terecht voor de invoering van een nieuwe strafrechtelijke bepaling die de schending van fundamentele rechten door daden van geweld of psychologische dwang bestraft.⁸¹ De wet van 14 juni 2002 vulde deze leemte op.⁸² Deze wet stelt immers de onmenselijke en ontorende behandeling strafbaar, zodat het niet respecteren van de menselijke waardigheid thans wel een autonoom misdrijf is.⁸³

Een onmenselijke behandeling is: “*elke behandeling waardoor een persoon opzettelijk ernstig geestelijk of lichamelijk leed wordt toegebracht, onder meer om druk op hem of derden uit te oefenen, of hem of derden te intimideren.*”⁸⁴ De “*totale vernietiging van de persoonlijkheid, ten einde het sektelijk totaal afhankelijk te maken van de sekte*”⁸⁵ zal zonder twijfel beantwoorden aan een onmenselijke behandeling. Ook praktijken zoals het manipuleren met mentale destabilisatie tot gevolg⁸⁶ en het ontnemen van basisbehoeften zoals het weghouden van familie en werk kunnen ons inziens misdrijven in de zin van art. 417bis ev. zijn. De wetgever bestraft sinds 2002 dus wel de schending van fundamentele rechten door mentale manipulatie en de fysieke en psychologische degraderende behandeling van leden, op voorwaarde dat de dader *ernstig geestelijk of lichamelijk leed* toebrengt aan het slachtoffer.⁸⁷ Het verschil met “*een ernstige aantasting van de geestelijke of lichamelijke integriteit*” uit de nieuwe wet is dan ook onduidelijk. Beide wetbepalingen beogen immers onmiskenbaar hetzelfde doel.

De rechter kan een onmenselijke behandeling bestraffen met een opsluiting van vijf tot tien jaar. Nieuw art. 442quater bestraft de dader daarentegen met een gevangenisstraf van een maand tot twee jaar. Indien verzwarende omstandigheden aanwezig zijn, dan kan de gevangenisstraf oplopen tot vier jaar. Indien het misdrijf uit art. 442quater Sw. samenloopt met art. 417bis, dan zal de rechter de zwaarste straf moeten opleggen⁸⁸, waardoor art. 442quater Sw. niet van toepassing zal zijn.⁸⁹

81 J. GOETHALS, “Het sektenrapport”, *Panopticon* 1998, 509.

82 BS 14 juni 2002.

83 Art. 417bis tot 417quinquies Sw.

84 Art. 417bis Sw. Dit artikel voorziet in een strafverzwaring indien de dader het misdrijf pleegt tegen zwakke personen.

85 Zoals aangehaald in de parlementaire onderzoekscommissie. Zie: Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 36.

86 Zoals aangehaald door mevrouw LAHAYA-BATTHEU. Zie: *Hand. Kamer*, 2010-2011, 15 juni 2011, 7.

87 Indien de dader geen ernstig leed toebrengt aan het slachtoffer, dan hoeft deze gedraging niet strafbaar te zijn, gelet op de ultimum-remedium gedachte.

88 Met toepassing van art. 65 Sw.

89 Met uitzondering van art. 442quater §3 Sw. Dan is de straf opsluiting van tien tot vijftien jaar.

Naast de onmenselijke behandeling bestraft de wetgever ook de ontorende behandeling.⁹⁰ Een ontorende behandeling is “*de behandeling dat in de ogen van het slachtoffer of van derden een ernstige krenking of aantasting van de menselijke waardigheid inhoudt.*” De rechter houdt daarbij rekening met de hoedaneigheid van het slachtoffer.⁹¹ Zo kan de actieve verwaarlozing van bijvoorbeeld een rolstoelpatiënt of een bejaarde ons inziens onder een ontorende behandeling vallen.⁹² Ook de ernstige verwaarlozing en mishandeling van kinderen valt onder art. 417bis ev.⁹³ Het aanzetten tot het stellen van handelingen tegen de wil of tegen het geweten van het slachtoffer valt eveneens onder de ontorende behandeling.⁹⁴ Zo kan het aanzetten tot zelfmoord ons inziens onder deze bepaling vallen.

De wet van 2002 voldoet dus aan de eisen van de parlementaire onderzoekscommissie, die het misbruik van zwakken wou bestraffen.⁹⁵ De misdrijven uit art. 417bis ev. Sw. bieden wel degelijk bescherming aan gehandicapten en andere kwetsbare personen. Het parlement heeft duidelijk geen oog gehad voor deze strafbaarstelling, en heeft helaas gekozen voor nog maar een nieuw autonoom misdrijf. Onmenselijke en ontorende behandelingen zijn reeds vage begrippen. Doordat de nieuwe wet daarop voortbouwt, schept men helaas nog meer onduidelijkheid.

2. OPLICHTING

De parlementaire onderzoekscommissie haalde zelf als voorbeeld aan dat: “*Het gebeurt dat bij de inschrijving, voor het uitvoeren van tests of voor de deelname aan bepaalde activiteiten duizenden frank worden gevraagd. Soms zijn de giften verplicht.*”⁹⁶

Vaak dwingen sekteleiders hun leden om schenkingen te doen, vragen ze zeer hoge financiële bijdragen, verplichten ze de leden om onroerende goederen af te staan en zetten ze de leden aan tot het aangaan van leningen.

⁹⁰ 417quinquies Sw.

⁹¹ G. PYL, “Het verdrag tegen foltering in de Belgische Strafwet. Er zijn dingen die we ons moeilijk kunnen voorstellen, maar er is niets dat niet gebeuren kan.”, *Vigiles* 2003, afl. 4, 132.

⁹² Zie ook: EHRM 10 juli 2001, nr. 00033394/96, Price/UK.

⁹³ Zie ook: EHRM 10 mei 2001, nr. 00029392/95, Z./UK.

⁹⁴ G. PYL, “Het verdrag tegen foltering in de Belgische Strafwet. Er zijn dingen die we ons moeilijk kunnen voorstellen, maar er is niets dat niet gebeuren kan”, *Vigiles* 2003, afl. 4, 127.

⁹⁵ Met uitzondering van een strafbepaling die het aanzetten tot zelfmoord strafbaar stelt.

⁹⁶ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 62.

De commissie vervolgde dat:

*“Die handelwijze onder art. 496 van het Strafwetboek kan vallen wanneer de vereniging bedrieglijke praktijken heeft aangewend om aan het geld te komen.”*⁹⁷

De rechter kan dus perfect deze “afgetroggelde schenkingen” bestraffen, indien ze gepaard gaan met listige kunstgrepen.⁹⁸ Deze kunstgrepen moeten onder andere als doel hebben het doen geloven in een denkbeeldige macht en het misbruik maken van het vertrouwen of van de lichtgelovigheid. Een leugenachtige bewering die leidt tot het misbruik van vertrouwen of van lichtgelovigheid, kan een listige kunstgreep zijn, indien ze samenhangen met de vertrouwenwekkende hoedanigheid van de dader en met feiten en omstandigheden die deze beweringen kracht bijzetten.⁹⁹ Zo veroordeelde een rechter een beklaagde omdat hij zijn slachtoffers had gesproken over suggestieve geneeswijzen zoals Voodoo en Filipijnse genezers, om zo geld te verkrijgen. Deze beweringen gingen gepaard met valse geneeskundige handelingen, zodat voldaan was aan de vereisten van oplichting.¹⁰⁰ Ook het aanbieden van pseudowetenschappelijke testen en proeven en het aanraden van bedrieglijke ‘wondermiddelen’ kunnen onder oplichting vallen.¹⁰¹ Ook *“de aanhangers hersenspoelen en ze geld uit de zakken kloppen”*,¹⁰² kan dus onder oplichting vallen. Deze voorbeelden tonen duidelijk aan de rechter “het misbruik maken van zwakke personen” reeds kan bestraffen via oplichting.

⁹⁷ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 62.

⁹⁸ De parlementaire voorbereiding haalt daarentegen aan: “Aangezien “misbruik van zwakte” volgens het Belgische wettelijk instrumentarium geen misdrijf is, is er dan ook geen sprake van een misdrijf...”. Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St. Kamer* 2010-11, nr. 53K0080/007, 59. Er zijn echter voldoende strafbepalingen die het misbruik van zwakken bestraffen. Vaak voorzien deze strafbepalingen bovendien in verzwarende omstandigheden indien het misdrijf werd gepleegd tegen een zwak persoon. Bijvoorbeeld foltering, onmenselijke behandeling, huisjesmelkerij, etc....

⁹⁹ L. HUYBRECHTS, “Oplichting”, in *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, losbl., s.d., 10.

¹⁰⁰ Cass. 15 maart 1977, *Arr. Cass.* 1977, 767 en *Pas.* 1977, I, 755; Cass. 4 december 1979, *Arr. Cass.* 1979-80, 416, *Pas.* 1980, I, 416 en *RW* 1980-81, 62, noot; Cass. 9 december 1997, *Arr. Cass.* 1997, 1307.

¹⁰¹ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/008, 194. Bovendien bestraft de Wet Marktpraktijken en Consumentenbescherming ook de slachtoffers van dergelijke handelingen. Zie art. 82 ev. en art. 124 ev. Wet Marktpraktijken en Consumentenbescherming.

¹⁰² Zoals aangehaald in de parlementaire voorbereiding. Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St. Kamer* 2010-11, nr. 53K0080/007, 60.

Een ander voorbeeld is de situatie waarbij “*een jonge vrouw een alleenstaande, oudere, gehandicapte of werkloze man bedriegt en zijn spaargeld afhandig maakt*”.¹⁰³ De rechter kan de vrouw veroordelen voor oplichting, indien het misbruik gepaard gaat met listige kunstgrepen. Dat zal bijvoorbeeld het geval zijn indien een jonge, exotische dame een man verleidt op het internet, en geld vraagt om haar reis te bekostigen. Indien dat gepaard gaat met het sturen van foto's, liefdesbrieven etc., en de vrouw uiteindelijk niet komt opdagen, dan kan er sprake zijn van oplichting.

Oplichting is strafbaar met een gevangenisstraf van minstens een maand tot vijf jaar en een geldboete van 26 euro tot 3000 euro. Ook deze straf is zwaarder dan de gevangenisstraf uit art. 442*quater* Sw.¹⁰⁴ Artikel 65 Sw. zal dus ook hier spelen.

3. AFPERSING

Naast oplichting kan er ook sprake zijn van afpersing.¹⁰⁵ Indien bijvoorbeeld sekteleiders met geweld of bedreiging sekteleiden verplichten geld of goederen af te geven, dan kan de rechter de sekteleider veroordelen voor afpersing.¹⁰⁶ Bovendien kan de burgerlijke rechter schenkingen aan sekten nietig verklaren vermits de toestemming van het lid gebrekkig is.¹⁰⁷ De rechter kan dus ook afpersers die misbruik hebben gemaakt van zwakke personen, zoals sekteleiden, ouderen, gehandicapten en vrouwen, bestraffen.

¹⁰³ Dit voorbeeld werd aangehaald in de parlementaire voorbereiding. Zie: Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat LANDUYT en Kristien VAN VAERENBERGH, *Parl. St. Kamer* 2010-11, nr. 53K0080/007, 59.

¹⁰⁴ Met uitzondering van art. 442*quater* §3 Sw. Dan is de straf opsluiting van tien tot vijftien jaar.

¹⁰⁵ Art. 470 Sw.

¹⁰⁶ Sekteleiders laten vaak derden vastgoed voor hen kopen of maken zich schuldig aan erfenisbelaging. Zie: Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 328 en nr. 49K0313/008, 194.

¹⁰⁷ 901 BW - 1109BW Zie: Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 83 en nr. 49K0313/008, 192; W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2002, 437-443. Een verzwakking van de wil is voldoende. Bovendien houdt de rechter ook rekening met de persoonlijke kenmerken van het slachtoffer. Zo zal bij een geesteszieke of ouder persoon vlugger een gebrek worden aangenomen.

Afpersing is strafbaar met opsluiting van vijf tot tien jaar. In geval van samenloop zal ook hier de rechter de straf uit art. 470 Sw. moeten opleggen.¹⁰⁸

4. ONRECHTMATIGE UITOEFENING VAN DE GENEESKUNDE

Volgens de parlementaire onderzoekscommissie is de geneeskunde het terrein bij uitstek om sektarische activiteiten te ontwikkelen. Bepaalde medici hebben banden met sektarische organisaties en geven hun patiënten brochures over de vereniging. Bovendien gebruiken sommige artsen de behandelingsmethoden van deze vereniging, die ingaan tegen de klassieke geneeskunde, zoals de homeopathie en acupunctuur. Goeroes raden de klassieke geneeswijzen zoals de behandelingen met röntgenstralen, chemotherapie, vaccins of antibiotica af en de leden moeten de doeltreffende klassieke behandeling vervangen door alternatieve geneeswijzen.¹⁰⁹ Ook dat is reeds strafbaar.¹¹⁰

5. BELAGING

Belaging¹¹¹ is strafbaar indien de gedraging een ernstige verstoring van de rust tot gevolg heeft. Indien iemand een gehandicapt persoon hindert, bijvoorbeeld door pestgedrag, waardoor de dader de psychische integriteit van het slachtoffer aantast, dan kan de rechter de pleger veroordelen op basis van art. 442*bis* Sw. Belaging vereist geen ernstige verstoring van de psychische of lichamelijke integriteit, maar enkel een ernstige verstoring van de rust. De rechter zal de feiten dus gemakkelijker kunnen kwalificeren als belaging, dan als nieuw art. 442*quater* Sw. Belaging biedt op dat vlak dus een ruimere bescherming dan nieuw art. 442*quater* Sw.¹¹²

¹⁰⁸ Met uitzondering van art. 442*quater* §3 Sw. Dan is de straf opsluiting van tien tot vijftien jaar.

¹⁰⁹ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 135 en nr. 49K0313/008, 196-197; Verslag namens de werkgroep belast met de opvolging van de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie “sekten” uitgebracht door de heer Jean-Pierre Malmendier, *Parl. St. Kamer*, nr. 51K2357/001, 6-7.

¹¹⁰ KB van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de geneeskunde, *BS 14 november 1967*. De onrechtmatige uitoefening van geneeskunde kan eventueel ook strafbaar zijn onder schuldig hulpverzuim. Zie ook: Verslag namens de werkgroep belast met de opvolging van de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie “sekten” uitgebracht door de heer Jean-Pierre Malmendier, *Parl. St. Kamer*, nr. 51K2357/001, 7.

¹¹¹ Art. 442*bis* Sw.

¹¹² Belaging is daarentegen een klachtmisdrijf, zodat daar moeilijker aan kan worden voldaan.

6. GEVOLGEN

Uit voorgaande blijkt duidelijk dat het Strafwetboek reeds verschillende vormen van misbruik van zwakke personen bestraft en dat de strafmaat meestal zwaarder is dan de straf uit nieuw art. 442*quater* Sw. Dat kan verschillende problemen opleveren. Ten eerste zal het in de praktijk ongetwijfeld leiden tot discriminaties, vermits het parket sommige plegers enkel zal vervolgen voor art. 422*quater*, terwijl het andere daders zal vervolgen voor de reeds bestaande misdrijven. De daders die worden vervolgd voor de reeds bestaande misdrijven kunnen dus een zwaardere straf krijgen. Deze potentieel verschillende behandeling voor gelijkaardige misdrijven kan mogelijks leiden tot een veroordeling door het Grondwettelijk Hof.¹¹³ Zo oordeelde het Hof reeds dat:¹¹⁴

*“Het Hof zich op het aan de wetgever voorbehouden domein zou begeven, indien het bij de vraag naar de verantwoording van verschillen in de talrijke wetteksten houdende strafrechtelijke sancties, wat de strafmaat betreft, zijn oordeel niet zou beperken tot die gevallen waar de keuze van de wetgever dermate onsamenhangend is dat ze leidt tot een kennelijk onredelijk verschil in behandeling tussen vergelijkbare misdrijven. De twee in het geding zijnde bepalingen hebben tot doel gedragingen te bestraffen die andermans rust kunnen verstoren. Zij kunnen dus op voldoende pertinente wijze met elkaar worden vergeleken, wat de strafmaat betreft. (...) Het Hof ziet echter niet in waarom die omstandigheid of het gebruik van een telecommunicatiemiddel van dien aard zijn dat zij een zwaardere straf verantwoorden.”*¹¹⁵

Ten tweede zal de rechter art. 65 Sw. moeten toepassen, indien het parket de daders vervolgt voor beide misdrijven. Zoals de Raad van State terecht opmerkte moet de wetgever samenloop zoveel als mogelijk beletten, om rechts-onzekerheid te vermijden.¹¹⁶ Bovendien zullen de reeds bestaande misdrijven

¹¹³ Ook in de Senaat haalde men de verschillende behandeling voor vergelijkbare misdrijven aan. Zie: Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, 5-1095/008, 3; Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl.St.* Kamer, 2010-11, nr. 53K0080/014, 5.

¹¹⁴ Concreet betrof het de vergelijkbare misdrijven belaging en het gebruik maken van een telecommunicatiemiddel om iemand overlast te bezorgen.

¹¹⁵ Arbitragehof 14 juni 2006, nr. 98/2006.

¹¹⁶ Advies van de Raad van State op het wetsvoorstel tot invoeging van de artikelen 442*quater* en 442*quinquies* in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl.St.* Kamer 2009-10, nr. 52K0493/002, 6 en 12. Ook mevrouw FAES merkte in de Senaat op dat men in het strafrecht zoveel als mogelijk moet vermijden dat eenzelfde gedraging gekwalificeerd kan worden als verscheidene misdrijven. Zie: Verslag namen de commissie over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de zwakke toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming

meestal zwaarder zijn, zodat de rechters nieuw artikel 442^{quater} Sw. zelden zullen toepassen.

7. BESLUIT

De rechter had ook zonder het nieuwe misdrijf al voldoende mogelijkheden om misbruiken tegen zwakke personen te bestraffen.¹¹⁷ Zo kan hij de dader veroordelen wegens belaging of onmenselijke behandeling, indien het misbruik de psychische integriteit van het slachtoffer aantastte. Indien het misbruik gevolgen heeft voor de lichamelijke integriteit, dan zal de rechtbank de dader kunnen straffen wegens doodslag, onmenselijke of vernederende behandeling of (on)opzettelijke slagen en verwondingen. Als de gedraging tot slot gevolgen heeft voor het vermogen, dan kan de rechter deze gedraging sanctioneren op basis van oplichting, afpersing, misbruik van vertrouwen of diefstal. De bestaande strafbepalingen boden dus voldoende bescherming tegen verwerpelijke gedragingen.¹¹⁸ Indien de overheid zorgt voor een grotere waakzaamheid en inzet en de rechters voldoende voorlicht over de werking van de sekten en de misbruiken, dan zou een efficiënte vervolging geen probleem mogen zijn.¹¹⁹ Gedragingen die niet onder de huidige strafwetten vallen, zoals “gedwongen schenkingen zonder listige kunstgreep”, hoeft de strafrechter o.i. niet te sanctioneren. Zo komen we bij de volgende vraag: overtreedt de wetgever met het nieuwe misdrijf niet het “strafrecht als ultimum-remedium-beginsel”?

C. Strafrecht als ultimum remedium

De strafwetgever moet niet elke maatschappelijk onwenselijke gedraging strafbaar stellen. Het strafrecht dient immers als ultimum remedium. De rechter moet slechts naar strafwetten grijpen als het werkelijk nodig is en waar het werkelijk een verschil kan maken. De wetgever mag pas sanctionerend optreden als alle andere mogelijkheden uitgeput zijn. Het strafrecht is immers niet noodzakelijk de beste en enige oplossing. Een straf raakt de burger in zijn

van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl.St.* Senaat 2010-11, nr. 5-1095/3, 21.

117 Ook in de parlementaire onderzoekscommissie destijds waren de heer V. CAMBIER (parket Brussel), de heer de heer Ch. DE VROOM (gerechtelijke politie); de heer A. DENAUX (KUL), mevrouw A. MORELLI en de heer L. NEFONTAINE (ULB) deze mening toegedaan. Zie: Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St.* Kamer 1996-1997, nr. 49K0313/007, 45, 56; 77, 84, 87, 88, 92 en nr. 49K0313/008, 193, 289. Bovendien voerde de wetgever nadien nog nieuwe misdrijven in, zoals de onmenselijke behandeling en mensenhandel, die ook het misbruik van zwakken bestraft.

118 De enige mogelijke leemte in het Strafwetboek is de straffeloosheid van het aanzetten tot zelfdoding. Dat gaat echter het bestek van deze bijdrage te buiten.

119 Verslag namens de werkgroep belast met de opvolging van de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie “sekten” uitgebracht door de heer Jean-Pierre MALMENDIER, *Parl.St.* Kamer, nr. 51K2357/001, 22.

meest fundamentele rechten en is dan ook het meest extreme middel om bepaald gedrag te normeren.¹²⁰ Bovendien vermindert het vertrouwen in de strafrechtsbedeling door de verdere criminalisering. De burgers stellen daardoor de doelmatigheid, rechtmatigheid en integriteit van de strafrechtsbedeling in vraag.¹²¹ De wetgever had duidelijk geen oog voor deze gedachte. Zo wenste hij de ‘gedwongen’ schenkingen strafbaar te stellen:

*“Een alleenstaande, oudere, gehandicapte of werkloze man valt voor de charmes van een jonge vrouw, die in veel gevallen ‘professioneel’ optreedt, en die er in enkele maanden tijd in slaagt haar nieuwe ‘vriend’ al zijn spaargeld afhandig te maken, zich een auto te laten schenken enzovoort. Wanneer niets meer te rapen valt, verdwijnt de dame met de noorderzon. Gepleit wordt dat in dit geval geen sprake is van oplichting of van list; de klager was gewoon vrijgevig, en schenkingen kunnen niet worden herroepen.”*¹²²

Indien de dame geen listige kunstgrepen heeft gebruikt, zal er inderdaad geen sprake zijn van oplichting (*supra*). In dergelijke gevallen dient het strafrecht ook niet op te treden, gelet op de ultimium-remedium gedachte. De burgerlijke rechter kan de schenking immers herroepen onder andere wegens ondankbaarheid¹²³ of nietig verklaren op basis van afwezigheid van toestemming of we-

¹²⁰ A. DE NAUW, “Bedenkingen over de hiërarchie van waarden in het bijzonder strafrecht”, *RW* 1978-79, 634; A. DE NAUW, “Groepsbelangen en strafproces” in X. (ed.), *Liber amicorum Frédéric Dumon*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 428; S. GUTWIRTH en P. DE HERT, “Gij zult straffen om de mensenrechten te beschermen! De strafbaarstelling als positieve staatsverplichting”, in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET (eds.), *Strafrecht als roeping: liber amicorum Lieven Dupont*, in Leuven, Universitaire pers Leuven, 751-753; S. GUTWIRTH en P. DE HERT, “Theoretische onderbouw voor legitiem strafproces”, *Delikt en Delinquent* 2001, afl. 10, 1072-1077; F. GORLÉ, “Is een ontwarring van de huidige chaos van strafbaarstellingen nog mogelijk?” In X. (ed.), *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 472-474; S. GUTWIRTH en P. DE HERT, “Grondslagentheoretische variaties”, in K. BOONEN, C.P.M. KLEUREN, R. FOQUE en Th.A. DE ROOS (eds.) *De weging van 't Hart*, Deventer, Kluwer, 2002, 139; C. VAN DEN WYNGAERT, *strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2011, 32-36.

¹²¹ A. DE NAUW, “Bedenkingen over de hiërarchie van de waarden in het bijzonder strafrecht”, *RW* 1978-79, 640; D. VAN DAELE, “Strafrechtelijke rechtshandhaving in beweging: over decriminalisering, bestuurlijke boete en strafbeschikking”, in F. VERBRUGGEN, R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE en B. SPRIET (eds.) *Strafrecht als roeping. Liber amicorum Lieven Dupont*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2005, 617.

¹²² Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St.* Kamer 2010-11, nr. 53K0080/007, 59.

¹²³ Zie: Art. 953 BW. De ontbinding wegens ondankbaarheid kan onder meer het gevolg zijn van mishandelingen of beledigingen. Mishandelingen zijn alle geweld-daden en feitelijkheden, zoals wreedheden, brutaliteiten, geweldpleging en slechte behandeling. Ze kunnen het gevolg zijn van een passieve houding, zoals de pijnlijke onverschilligheid of de ernstige verwaarlozing. De feitelijkheden moeten niet noodzakelijk een inbreuk op de strafwet zijn. Indien men bijvoorbeeld een hulp-behoevende bejaarde schenker ongewild en *manu militari* doet verhuizen uit een home naar haar eigen woning, dan kan deze schenking worden herroepen. Zie: Brussel 23 oktober 1987, JLMB 1989, 5. Beledigingen zijn daarentegen alle feiten die kwetsen of beledigend kunnen zijn voor de schenker. De belediging moet een

gens de klassieke wilsgebreken.¹²⁴ Het burgerlijk recht biedt dus verschillende mogelijkheden om onrechtmatige schenkingen te herroepen.

De nieuwe wet zal ons inziens tot gevolg hebben dat slachtoffers burgerlijke procedures, meer bepaald echtscheidingsprocedures en erfeniskwesties, voor de strafrechtbank zullen uitvechten.¹²⁵ Denk bijvoorbeeld aan de echtscheiding door onderlinge toestemming, waarbij het “slachtoffer” achteraf zal beweren dat het onder druk is gezet of in een depressie zat. Ook een gedwongen opname in de psychiatrie kan het “slachtoffer” dan betwisten via de strafrechter.¹²⁶ Ontevreden familieleden zullen dus hun gelijk trachten te halen via de strafrechtbank. Het strafprocesrecht biedt immers veel voordelen aan het slachtoffer, zoals de ruime onderzoeksmogelijkheden, de lagere kostprijs¹²⁷ en de snellere afhandeling. Een strafprocedure is echter zelden geschikt om dergelijke familiékwesties uit te vechten. Deze moeten worden beslecht in een burgerlijke procedure waarin de partijen op voet van gelijkheid staan. Dat was trouwens ook de logica van de strafuitsluitende verschoningsgrond uit art. 462 Sw., die ingeschreven werd op grond van opportuniteit en criminele politiek.¹²⁸ Deze verschoningsgrond wil verhinderen dat overheid zich zou mengen in familiale aangelegenheden en wil ernstige gevolgen die een strafrechtelijke veroordeling binnen een familie zou teweegbrengen, zoals verdeeldheid en haat, vermijden.¹²⁹ Door de nieuwe wet kunnen slachtoffers van misbruik

aantasting vormen van de morele integriteit, eer, aanzien en waardigheid. Dat kan zowel gebeuren door woorden, geschriften, handelingen, in besloten kring of in het openbaar. Zie: F. DEBUCQUOY, “De gronden tot herroeping van een schenking onder levenden wegens ondankbaarheid (art. 955 BW) (eerste deel)” *TBBR* 2004, afl. 10, 545-549. Verder kan de schenking ook ontbonden worden wegens valse oorzaak, indien sprake is van een essentiële dwaling omtrent de doorslaggevende beweegreden. Zie: W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2002, 437-443.

¹²⁴ Zo zal de rechter een schenking nietig verklaren indien de schenker niet gezond van geest was. Daarbij is elke aantasting van de wil voldoende om de nietigheid uit te spreken. Zie: W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2002, 437-443.

¹²⁵ Mevrouw DE WIT was ook van oordeel dat de vrij vage formulering de rechtszoekenden zal aansporen een klacht in te dienen met het oog op de procedure voor de burgerlijke rechtbank. Zie: Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl.St.* Kamer, 2010-11, nr. 53K0080/014, 6.

¹²⁶ Verslag over het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het Strafwetboek teneinde het misbruik van de toestand van personen strafbaar te stellen, en de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen tegen mishandeling uit te breiden, *Parl.St.* Senaat 2010-2011, 5-1095/8, 3.

¹²⁷ Met uitzondering van de eventuele betaling van de consignatie.

¹²⁸ A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 310.

¹²⁹ H. BEKAERT, *Algemene theorie van de verschoningsgrond in het strafrecht*, Antwerpen, De Sikkels, 1958, 25-26; D. MERCKX, “Diefstal tussen echtgenoten, bloedverwanten en aanverwanten”, in *Comm.Straf.*, 58; E. VAN MUYLEM, “De verschoningsgrond van art. 462 Sw.”, *RW* 1995-96, 458; S. VANDROMME, “Geen straffeloosheid

zich echter burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter en rechtstreekse dagvaarden bij de correctionele rechtbank¹³⁰ voor familiale kwesties, terwijl de wetgever dat oorspronkelijk net wou vermijden.¹³¹

Het is duidelijk dat het nieuwe artikel noch het legaliteitsbeginsel, noch de ultimatum remedium-gedachte respecteert. Tot slot kan de vraag worden gesteld of de wet in overeenstemming is met bepaalde fundamentele grondrechten, zoals de vrijheid van godsdienst, het recht op zelfbeschikking en het verbod op discriminatie.

D. Conformiteit grondrechten

De overheid moet de vrijheid van geloofsuitoefening, meningsuiting en vergadering respecteren. Deze garanties brengen mee dat de overheid zich niet zomaar kan uitspreken over de ideologische aspecten van sekten. Daarnaast moet de overheid ook rekening houden met het recht op zelfbeschikking van iedere burger. Zo moet ze bijvoorbeeld de keuze om lid te worden van een sekte respecteren. Bovendien ontstaat het risico dat de samenleving kwetsbare personen zal discrimineren door ze als zwak te stigmatiseren (*supra*).

1. VRIJHEID VAN GODSDIENST

De wetgever en het strafrechtelijk apparaat mogen zich niet zomaar mengen in de godsdienstige sfeer. De overheid moet het recht op het volgen van een eredienst waarborgen.¹³² Het lijkt erop dat de nieuwe wet ervan uitgaat dat personen die lid zijn van een sekte zich bevinden in een staat van onderwerping en dat de sekteleiders de leden misbruiken. De overheid kan echter niet zomaar als gewetenspolitie optreden en het gedrag van burgers reguleren. Met de persoonlijke levensbeschouwelijke keuzes van haar burgers, zoals hun religieuze en filosofische overtuigingen, mag de overheid zich in principe niet inlaten. Niemand heeft immers het monopolie op de waarheid, ook de overheid niet. De wet zal mensen ontmoedigen om bepaalde religieuze keuzes te maken, wat de religieuze vrijheid van de burgers in gedrang brengt. Houdt de wet wel rekening met art. 11 GW, dat de rechten en vrijheden van de ideologische en filosofische minderheden waarborgt? Door het nieuwe artikel riskeert de wetge-

voor diefstal tussen ongehuwde partners”, *Juristenkrant* 2007, afl. 155, 4. Bovendien is het vaak niet eenvoudig om de concrete eigendomsrechten van beide echtgenoten aan te duiden.

¹³⁰ Rechtstreeks dagvaarden is enkel mogelijk voor wanbedrijven. De burgerlijke partij kan dus zelf het misdrijf uit art. 442*quater* Sw. aanhangig maken bij de correctionele rechtbank, met uitzondering van art. 442*quater* §3 Sw.

¹³¹ Bovendien voorziet de nieuwe wet in een opheffing van de strafverminderende verschoningsgrond uit art. 462 Sw. indien de feiten gepleegd werden tegen een kwetsbaar persoon. Dat zal mogelijks een escalatie aan burgerlijke vorderingen voor de strafrechtbank tot gevolg hebben.

¹³² A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 11.

ver een heksenjacht te ontketenen tegen deze filosofische minderheden, terwijl het bestaande strafrecht reeds onaanvaardbare misbruiken kan aanpakken.¹³³

Elke religieuze beweging heeft het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst, zoals gegarandeerd door art. 9 EVRM en het recht op privéleven zoals gewaarborgd door art. 8 EVRM. Zo mogen de getuigen van Jehova op basis van artikel 8 EVRM een bloedtransfusie weigeren.¹³⁴ De staat moet zich dus onthouden van een ongeoorloofde, arbitraire inmenging.¹³⁵ Ook het straffen van getuigen van Jehova wegens proselitisme maakt een schending uit van art. 9 EVRM.¹³⁶ Art. 9 lid 2 EVRM laat wel een schending van de vrijheid van godsdienst toe in beperkte gevallen. Het EHRM vereist daarvoor allereerst een duidelijke, voorspelbare wet, die voldoende toegankelijk is zodat een persoon zijn gedrag erop kan afstemmen. Ons inziens kan de wet het legaliteitsbeginsel schenden (*supra*), zodat de eerste vereiste al moeilijkheden oplevert. Daarnaast moeten de beperkingen beantwoorden aan een wettig doel en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving. De bescherming van zwakke personen is volgens ons een wettig doel. Of de nieuwe wet echter noodzakelijk is in een democratische samenleving, die wordt gekenmerkt door pluralisme, tolerantie en openheid van geest, is een andere vraag. In dergelijke samenleving is er geen dwingende behoefte om misbruik van zwakken extra te beschermen, vermits het strafrecht reeds voldoende opvang voorziet en het aantal incidenten van sekten marginaal is.¹³⁷ De wet riskeert dus ook niet te voldoen aan de proportionaliteitsvereiste.

Bovendien kan de wet ook het *chilling effect*¹³⁸ tot gevolg hebben. Slachtoffers zullen verschillende verenigingen onterecht vervolgen, wat een afschrik-

¹³³ De invoering van een vorderingsrecht aan verenigingen (*infra*, III) zal deze heksenjacht enkel maar doen toenemen. Zie: A. DE NAUW, "Groepsbelangen en strafproces" in X. *Liber amicorum Frédéric Dumon*, Antwerpen, Kluwer, 1983, 426.

¹³⁴ EHRM 10 juni 2010, nr. 302/02, Jehovah's Witnesses of Moscow and others/Russia.

¹³⁵ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX en K. VAN LAETHEM, *Handboek mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 265-266.

¹³⁶ EHRM 25 mei 1993, nr. 14307/88, Kokkinakis/Griekenland.

¹³⁷ Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/007, 77 en 84.

¹³⁸ De Amerikaanse rechtspraak gebruikt het *chilling effect* voor wetten die mensen afschrikken om hun grondrechten uit te oefenen, zonder deze uitdrukkelijk te verbieden. Voor het EHRM is het 'chilling effect' van een mogelijke strafvervolgung of schadevergoeding een zwaarwegende factor bij de beoordeling van een beperking op de persvrijheid. Het Hof wil vermijden dat burgers worden ontmoedigd om zich te beroepen op de vrijheid van meningsuiting. Zie: EHRM 31 januari 2006, nr. 64016/00, Giniewski/Frankrijk; EHRM 20 april 2004, nr. 60115/00, Amihalachiouaie/Moldavië; EHRM 28 oktober 2003, nr. 39657/98, Steur/Nederland; EHRM 10 juni 2003, nr. 33348/96, Cumpăna and Mazare/Roemenië; A.W. HERINGA en J.G.C. SCHOKKENBROEK, "Vrijheid van Meningsuiting" in EVRM. Rechtspraak en commentaar, Lelystad, Koninklijke Vermande, losbl., s.d., 60.

kende werking kan hebben op andere verenigingen. Ze zullen daardoor bepaalde handelingen niet meer durven stellen, terwijl ze perfect toegelaten zijn onder de huidige wetgeving. Denk bijvoorbeeld aan de oprichting van een sekte, wat op zich niet strafbaar is. Het was dus niet nodig om een nieuwe ruime bepaling in te voeren, die tot veel rechtsonzekerheid zal leiden, en uiteindelijk weinig meerwaarde zal bieden. Het bestaande strafrecht kan immers dergelijke misdrijven efficiënt aanpakken, zonder dat de wetgever daarvoor een bepaling moest invoeren die minderheidsgroepen viseert. De parlementaire onderzoekscommissie haalde zelf aan:

“Personen die met financiële of commerciële doeleinden een levensbeschouwelijke of godsdienstige leer aanhangen die op zich toegelaten is, teneinde bewust derden te misleiden, kunnen vervolgd worden wegens oplichting. Bij het belijden of beoefenen van een godsdienst kan er eveneens aanleiding toe geven dat bepaalde aanhangers van deze godsdienst die de bedoeling hebben goedgelovige derden te bedriegen, zich inlaten met frauduleuze praktijken. Bij het beoordelen van die frauduleuze praktijken die werden gepleegd aan de hand van in opspraak gebrachte geloofsdaden, wordt geen waardeoordeel uitgesproken over de leer die deze godsdienst verkondigt, maar wordt enkel onderzocht of de gebruikte middelen geoorloofd zijn. De strafrechter heeft alle ruimte om het gebruik van die externe middelen te beoordelen en na te trekken of ze niet als doel hebben de medecontracten bewust te bedriegen.” 139

2. RECHT OP ZELFBESCHIKKING

De wetgever moet *bepampering* vermijden. Ook zwakken hebben een eigen wil en het recht op zelfbeschikking. De wet beschouwt het slachtoffer echter als zwak, waardoor hun oordeels- en redeneervermogen vermindert.¹⁴⁰ Zo houdt de wetgever bijvoorbeeld te weinig rekening met het recht van burgers om hun eigen vermogen te beheren.

Wat als een persoon al zijn goederen wegschenkt aan een kloosterorde? Zal de overste die deze schenking aanvaardt strafbaar zijn op basis van de nieuwe wet? Het wegschenken van goederen kan een ernstige aantasting van het vermogen uitmaken en het aanvaarden van deze gift kan bedrieglijk misbruik uitmaken. Leden van kloosterordes mogen immers geen persoonlijke bezittingen behouden wanneer ze intreden. Ze moeten namelijk leven in gehoorzaamheid, kuisheid en armoede. Het slachtoffer wordt dus gedwongen een bepaalde handeling te verrichten. Het “slachtoffer” zal deze gift nochtans niet als misbruik ervaren. Het oefent slechts zijn vrijheid uit om te beschikken over zijn eigen vermogen.¹⁴¹

139 Verslag over het parlementair onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving voor het individu, ingezonderdheid voor de minderjarigen, *Parl. St. Kamer* 1996-1997, nr. 49K0313/008, 121.

140 Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Renaat Landuyt en Kristien Van Vaerenbergh, *Parl. St. Kamer* 2010-11, nr. 53K0080/007, 24.

141 Dezelfde vraag kan ook gesteld worden in verband met aflaten.

Wederom zal het de taak van een deskundige zijn om te helpen bepalen of het slachtoffer al dan niet bekwaam was. Opnieuw rijzen dus bewijsproblemen, vermits het niet duidelijk is wanneer het slachtoffer al dan niet vrijwillig toestemde. Zo gaf de parlementaire onderzoekscommissie uit 1996 zelf aan:

*“Zo bijvoorbeeld gebeurt het weleens dat ouders er zich gaan over beklagen dat hun dochter werd ontvoerd, terwijl ze in werkelijkheid vrijelijk tot een bepaalde groep is toegetreden, al dan niet ingevolge spanningen van familiale oorsprong.”*¹⁴²

3. VERBOD OP DISCRIMINATIE

Tot slot zal de wet tot gevolg kunnen hebben dat organisaties kwetsbare personen zullen discrimineren doordat ze preventief alle strafrechtelijke risico's zullen weren. De kans bestaat dat studentenverenigingen, TV-programma's, handelaars, dokters, kloosters, sportverenigingen, etc, zwakke personen zullen weigeren als lid, klant of patiënt, vermits het zwaard van Damocles voortdurend boven hun hoofd hangt. Dergelijke weigeringen discrimineren duidelijk personen met een handicap, wat in strijd is met de Antidiscriminatiewet.¹⁴³ Zo zou een bank bijvoorbeeld misschien weigeren een lening toe te staan aan een zwak persoon, vermits het risico bestaat dat de rechter de toekenning van deze lening beschouwt als misbruik.

4. BESLUIT

De overheid opent met deze wet de deur voor verregaande overheidsinmenging op gebieden waar maatschappelijke bemoeienis teruggedrongen was ten voordele van individuele keuzes, zoals godsdienst, familie, seksleven, consumptie en politieke voorkeur. Het risico bestaat dat ze met deze wet veeleer conservatieve of 'politiek correcte' waarden als norm gaat opleggen aan de burger. Dan zouden we kunnen terechtkomen in een situatie, zoals die in de USA, waar algemeen-maatschappelijke ethische debatten worden gevoerd in de strafrechtbank, terwijl die daar doorgaans niet het geschikte forum voor is.

II. Nieuwe verzwarende omstandigheden bij reeds bestaande misdrijven

Naast een geheel nieuw misdrijf in artikel 442^{quater} Sw., voert de wet van 26 november 2011 ook nieuwe verzwarende omstandigheden in bij bestaande misdrijven uit het Strafwetboek. Deze verzwarende omstandigheid bestaat dan

¹⁴² Verslag Parlementair Onderzoek met het oog op de beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten en van de gevaren ervan voor de samenleving en voor het individu, inzonderheid voor de minderjarigen, *Parl.St.* Kamer 1995-96, nr. 49K0313/007, 19.

¹⁴³ Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *BS* 30 mei 2007.

in de toestand van het slachtoffer. Bovendien zal deze omschrijving enkele bestaande verzwarende omstandigheden vervangen of aanvullen. De invoering van de nieuwe verzwarende omstandigheid zal tot gevolg hebben dat de minimumstraffen worden verhoogd of dat zowel het minimum als het maximum van de hoofdstraf worden verhoogd. We geven een kort overzicht van de betreffende misdrijven en sluiten af met een kritische visie op deze nieuwe verzwarende omstandigheden.

§1. Overzicht

Ten eerste voert de wet een geheel nieuwe verzwarende omstandigheid in bij een resem bestaande misdrijven. Deze verzwarende omstandigheid bestaat dan in de toestand van het slachtoffer, het moet namelijk gaan om *“een persoon van wie de kwetsbare toestand ten gevolge van de leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid duidelijk was of de dader bekend was”*. Het betreft volgende artikels: art. 142 Sw.¹⁴⁴, art. 330bis Sw.¹⁴⁵, art. 417quinquies Sw.¹⁴⁶, art. 422bis derde lid Sw.¹⁴⁷, art. 433 Sw.¹⁴⁸, art. 442bis Sw.¹⁴⁹, art. 463 Sw.¹⁵⁰, art. 471 Sw.¹⁵¹, art. 493 eerste lid Sw.¹⁵² en art. 496 Sw.¹⁵³.

Daarnaast vervangt de wet in bestaande strafbepalingen de verzwarende omstandigheid die reeds rekening hield met een zwak slachtoffer door de frase *“een persoon van wie de kwetsbare toestand ten gevolge van de leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvol-*

¹⁴⁴ Dwingen of verhinderen van de vrije uitoefening van erediens ten. De verzwarende omstandigheid heeft een verhoging van de hoofd- en bijkomende straffen tot gevolg: gevangenisstraf van 15 dagen tot 6 maanden en geldboete van €26 tot €500 in plaats van gevangenisstraf van 8 dagen tot 2 maanden en geldboete van €26 tot €200.

¹⁴⁵ Het betreft de herinvoering van dit artikel, dat de verzwarende omstandigheid bevat bij de misdrijven uit artikel 327 tot artikel 330 Sw. (bedreigingen met een aanslag op personen of op eigendommen en valse inlichten betreffende ernstige aanslagen), waarbij het de minimumstraf verdubbelt.

¹⁴⁶ Oterende behandeling. De verzwarende omstandigheid heeft een verdubbeling van de minimumstraf tot gevolg.

¹⁴⁷ Schuldig verzuim.

¹⁴⁸ Gebruik van minderjarigen met het oog op het plegen van een misdaad of een wanbedrijf.

¹⁴⁹ Belaging. De verzwarende omstandigheid heeft een verdubbeling van de minimumstraf tot gevolg.

¹⁵⁰ Diefstal. De verzwarende omstandigheid heeft een verhoging van de minimale hoofd- en bijkomende straf tot gevolg: gevangenisstraf van minimum 3 maanden en geldboete van minimum €50 in plaats van gevangenisstraf van minimum 1 maand en geldboete van minimum €26.

¹⁵¹ Diefstal door middel van geweld of bedreiging en bijkomende verzwarende omstandigheden.

¹⁵² Misbruik van vertrouwen van een minderjarige.

¹⁵³ Oplichting. De verzwarende omstandigheid heeft een verhoging van de minimumgevangenisstraf tot gevolg: minimum 6 maanden in plaats van minimum 1 maand.

waardigheid duidelijk was of de dader bekend was". Dit is zo bij art. 347bis §2 tweede lid Sw.¹⁵⁴, art. 376 lid 3 Sw.¹⁵⁵, art. 380 §3, 2° Sw.¹⁵⁶, art. 405bis Sw.¹⁵⁷, art. 405ter 1° Sw.¹⁵⁸, art. 417ter tweede lid, 1°b Sw.¹⁵⁹, art. 417quater tweede lid, 1°b Sw.¹⁶⁰, art. 423 §1 Sw.¹⁶¹, art. 425 §1 Sw. en art. 426 Sw.¹⁶², art. 428 Sw, art. 429 Sw., art. 430 Sw.¹⁶³, art. 433quater, 2° Sw.¹⁶⁴, art. 433septies, 2° Sw.¹⁶⁵ en art. 433decies Sw.¹⁶⁶. De bestaande strafverhogingen blijven ongewijzigd.

§2. Kritiek

De invoering van deze verzwarende omstandigheden lijkt ons een overbodige en ongelukkige keuze.

Bij de lectuur van de toestand van het slachtoffer die tot strafverzwaring kan leiden, valt ons meteen de onzorgvuldigheid in formulering van de wet op, die enerzijds een nieuw misdrijf en anderzijds verzwarende omstandigheden bij bestaande misdrijven invoert. Waar het nieuwe artikel 442quater Sw. gewag maakt van een algemene categorie van zwakke personen wegens een psychisch of fysiek gebrek, specificeert de wetgever inzake de verzwarende omstandigheden eerst enkele bijzondere categorieën van zwaktes (leeftijd, zwangerschap en ziekte) en sluit dan af met een *catch all* bepaling van personen met een lichamenlijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid. Uit de parlementaire voorbereiding valt niet op te maken waarom hiervoor is gekozen. Minderjarigen, zwangere vrouwen en zieken zouden echter al onder de ruime categorie van kwetsbare slachtoffers kunnen vallen, zodat de specificatie overbodig is. Enkele parlementsleden dienden nochtans een amendement in om de frase "lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid" te vervangen door de meer gangbare terminologie van "fysieke, mentale of verstandelijke *handicap* of *functiebeperking*".¹⁶⁷ De beperkte interpretatie van gebrek als *handicap* strookt ons inziens echter niet met de ruime invulling die aan de soortgelijke formulering uit het basismisdrijf van art. 442quater Sw. werd gegeven (*supra*). Indien het gebrek uit het nieuwe misdrijf op een ruime interpretatie kan bogen, moet het gebrek uit de verzwarende omstandigheden in dezelfde wetgevende

¹⁵⁴ Gijzeling.

¹⁵⁵ Verkrachting.

¹⁵⁶ Exploitatie van prostitutie.

¹⁵⁷ Opzettelijke slagen en verwondingen (met de dood tot gevolg).

¹⁵⁸ Opzettelijke slagen en verwondingen (met de dood tot gevolg) door bloedverwant, gezaghebbende of samenwonende.

¹⁵⁹ Foltering.

¹⁶⁰ Onmenselijke behandeling.

¹⁶¹ Verlating.

¹⁶² Onthouden van voedsel of verzorging.

¹⁶³ Ontvoering en verbergings.

¹⁶⁴ Exploitatie van bedelarij.

¹⁶⁵ Mensenhandel.

¹⁶⁶ Huisjesmelkerij.

¹⁶⁷ Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Philippe MAHOUX en Helga STEVENS, *Parl. St. Senaat* 2010-11, nr. 5-1095/3, 10.

tekst dit ook kunnen en zijn de afzonderlijke categorieën van zwakken onnodige ballast.

Bovendien stellen we ons de vraag naar de noodzaak en de gevolgen van de invoering van de verzwarende omstandigheden. Laten we het voorbeeld van oplichting bekijken. De listige kunstgrepen moeten een determinerende invloed hebben gehad op de afgifte of levering door het slachtoffer. Bij de beoordeling hiervan kan de rechter reeds de zwakheid van het slachtoffer in rekening brengen. De beoordeling moet *in concreto* geschieden, omdat anders net zij uit de boot zouden vallen die de bescherming van de wet het meeste behoeven.¹⁶⁸ De rechter moet rekening houden met de persoonlijkheid van het slachtoffer, de graad van lichtgelovigheid en zelfs de naïviteit en dwaasheid¹⁶⁹, die ertoe kan leiden dat het slachtoffer een verminderde controle over het beheer van zijn goederen heeft¹⁷⁰. Zo kan het zijn dat de rechter het misdrijf bewezen acht ten aanzien van een zwak slachtoffer, maar dat hij dezelfde aangewende kunstgreep als niet-determinerend acht bij een niet zwakke persoon. Het zwakke, lichtgelovige slachtoffer geniet dus reeds een ruimere bescherming, zodat een bijkomende strafverzwaring overbodig is. Enkel zwangere vrouwen vallen niet onder de lichtgelovige risicogroep, maar wij zien ook niet in waarom zij extra bescherming zouden moeten genieten bij het misdrijf van oplichting. Bij dit misdrijf ligt de focus op het gebrek aan oordeelsvermogen van het slachtoffer, een vermogen dat ons inziens niet in het gedrang komt enkel doordat een vrouw in verwachting is.

Ook bij het misdrijf van belaging kan de concrete toestand van het slachtoffer meespelen in het al dan niet bewezen zijn van de verstoorde rust. De rechter moet immers de objectieve beoordeling of bepaalde gedragingen de rust van eenieder zouden verstoren, aanvullen met de subjectieve persoonlijkheid en gevoeligheid van het slachtoffer.¹⁷¹

Het lijkt ons dan ook niet onwaarschijnlijk dat het misdrijf met een verzwarende omstandigheid meer toepassing zal vinden dan het misdrijf zonder verzwarende omstandigheden. Daders die misdrijven zoals oplichting of belaging plegen, kiezen vaak hun slachtoffers uit net omdat het gemakkelijke prooiën of – om het met de woorden van de wet te zeggen – zwakke personen zijn. Zwakke personen zijn bij uitstek gemakkelijker op te lichten of te belagen. De uitzondering dreigt aldus de regel te worden. Er kan ons inziens worden volstaan met de huidige straftoemingsregels die toelaten te schipperen tussen de mini-

¹⁶⁸ M. BOCKSTAELE, “Oplichting”, in *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Brussel, Kluwer, losbl., s.d., 17; W. CALEWAERT, *Oplichting en oplichter in Belgische strafwet en sociale werkelijkheid*, Antwerpen, Standaard, 1953, 46.

¹⁶⁹ M. BOCKSTAELE, “Oplichting”, in *Postal Memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Brussel, Kluwer, losbl., s.d., 17.

¹⁷⁰ L. HUYBRECHTS, “Oplichting”, in *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, losbl., s.d., 12.

¹⁷¹ AH 14 juni 2006, *RABG* 2006, 1477-1491, noot S. DE DECKER en D. VAN DER KELEN; F. DHONT, “Belaging”, in *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, losbl., s.d., 8-9.

mum- en maximumstraf. De wetgever hoeft de procedure niet te bemoeilijken door in bepaalde gevallen de wettelijke minimum – en/of maximumstraf te verhogen. Bovendien heeft het verhogen van de minimumstraf weinig zin aangezien de rechter een nog lagere straf kan uitspreken wegens de preciaire financiële toestand van een beklaagde, of het wanbedrijf kan contraventionaliseren of de straf kan omzetten in een werkstraf.

Tot slot vermelden we nog dat het hoger besproken vage toepassingsgebied en de bewijsproblematiek ook hier gelden (*supra*).

III. Vorderingsrecht verenigingen

Alsof het voorgaande al niet ontmoedigend genoeg was, heeft de wetgever opnieuw de fout gemaakt om het aantal verenigingen dat kan optreden namens de slachtoffers te verruimen.¹⁷²

Nieuw art. 43 bepaalt:

“Elke instelling van openbaar nut en elke vereniging die op de datum van de feiten sinds minstens vijf jaar rechtspersoonlijkheid bezit en volgens haar statuten tot doel heeft ofwel de slachtoffers van sektarische praktijken te beschermen, ofwel geweld of mishandeling te voorkomen jegens elke persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid, kan, met instemming van het slachtoffer of zijn vertegenwoordiger, in rechte optreden in de gedingen waartoe de toepassing van de artikelen 142, 330bis, 347bis, 376, 377, 378, 380, 391bis, 405bis, 405ter, 410, 417ter, 417quater, 417quinquies, 422bis, 423 tot 430, 433, 433quater, 433septies, 433decies, 442bis, 442quater, 462, 463, 471, 493 en 496 van het Strafwetboek en artikel 77quater van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen aanleiding zou geven.

Dit recht om in rechte op te treden kan evenwel slechts uitgeoefend worden voor zover deze instellingen en verenigingen erkend zijn door de Koning, die de nadere regels vaststelt voor deze erkenning.

Op ieder ogenblik kan het slachtoffer zelf of via zijn vertegenwoordiger afzien van de in het eerste lid bedoelde instemming, hetgeen tot gevolg heeft dat de instelling van openbaar nut of de betrokken vereniging niet langer de mogelijkheid heeft om in rechte op te treden in de in hetzelfde lid bedoelde gedingen.”

Volgens de meerderheid van het parlement is deze bepaling nodig vermits:

“Personen die zich meer bepaald vanwege hun leeftijd in een kwetsbare situatie bevinden, vaak uit vrees voor represailles geen aanklacht indienen wegens

¹⁷² Dergelijk vorderingsrecht werd reeds voorzien in de Racismewet (art. 31-33), de Revisionismewet (art. 4), de Wet op de Mensenhandel (art. 11§5), de Wet op het Partnergeweld (art. 7) en de Antidiscriminatiewet (art. 29-31).

mishandelingen of geweldplegingen jegens hun persoon of bezig, omdat ze bevreemd zijn definitief achtergelaten of beroofd te worden."¹⁷³

Het is inderdaad zo dat kwetsbare personen minder vlug een vervolging zullen instellen uit vrees voor represailles. Is de toestand van zwakheid echter een voldoende reden om het vorderingsrecht van verenigingen uit te breiden? Dergelijk vorderingsrecht stelt immers het vervolgingsbeleid van het openbaar ministerie in vraag. Dat terwijl het openbaar ministerie optreedt als waker van het algemeen belang.¹⁷⁴ De verenigingen stellen zich zo op als een soort openbaar ministerie, waardoor je een privatisering van het strafrecht krijgt.¹⁷⁵ Bovendien heeft de burgerlijke partij in België voldoende mogelijkheden ter beschikking. Ze kan tenslotte rechtstreeks dagvaarden en zich burgerlijk partij stellen bij de onderzoeksrechter. Verder kan ze ook het strafdossier inzien¹⁷⁶ en aanvullende onderzoeksdaten vragen.¹⁷⁷ Daarenboven is het risico reëel dat bepaalde verenigingen misbruik zullen maken van hun vorderingsrecht, om zo het strafdossier ter beschikking te krijgen of om het onderzoek tegen te werken.¹⁷⁸ De wetgever dient nog altijd de regel te respecteren dat men zich slechts burgerlijke partij kan stellen indien men een rechtstreekse en persoonlijke schade heeft geleden.¹⁷⁹ De burgerlijke partij moet dus in principe zijn benadeeld.¹⁸⁰ Door het vorderingsrecht alsmaar uit te breiden maakt de wetgever het mogelijk dat een vereniging een rechtsvordering kan instellen zonder dat ze een persoonlijk belang heeft. Ze treedt dan enkel op ter verdediging van het algemeen belang. Door de verdere uitbreiding negeert de wetgever de basisprincipes van het strafprocesrecht, die hij restrictief zou moeten interpreteren.

¹⁷³ Amendement op het voorstel van wet tot invoeging van de artikelen 442quater en 442quinquies in het Strafwetboek, met het oog op de strafbaarstelling van de mentale destabilisatie van personen en van het misbruik van personen in een verzwakte positie, *Parl.St.* Kamer 53K0080/002, 12.

¹⁷⁴ S. VAN DYCK, "Over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling door een beroepsfederatie: de vereiste van eigen schade.", *T.Strafr.* 2001, 95; S. VERHELST, "Is er nood aan privatisering van het straf(proces)recht? Een aanzet tot reflectie vanuit rechtseconomische invalshoek", *NC* 2010, 28.

¹⁷⁵ F. HUTSEBAUT, "De wet Franchimont: een belangrijke stap inzake de rechtspositie van slachtoffers van misdrijven", *Orde van de dag* 1999, afl. 5, 77; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 581-582. Opnieuw is het gevaar reëel dat ideologisch-financiële ruzies daardoor via de strafrechtbanken zullen worden gevoerd. Het zou beter zijn om aan verenigingen een bijstandsrecht toe te kennen in plaats van een vervolgingsrecht.

¹⁷⁶ Art. 61ter Sv.

¹⁷⁷ Art. 61quinquies Sv.

¹⁷⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2011, 582-582. Daarbij moet ook gewezen worden op het risico van vertragingen en bijgevolg nog meer gerechtelijke achterstand.

¹⁷⁹ Cass. 19 mei 1987, *Arr. Cass.* 1986-87, 1258; Cass. 16 oktober 1991, AR 9048, www.cass.be.

¹⁸⁰ Art. 63 Sv.

Besluit

De nieuwe wet is het resultaat van een politiek compromis tussen CD&V, CdH, Open VLD en de PS, waarbij men gekozen heeft voor de invoering van zowel een autonoom misdrijf als verzwarende omstandigheden. In de praktijk zullen verschillende problemen opduiken. Ten eerste zijn deze bepalingen veel te ruim geformuleerd, zodat er moeilijkheden kunnen rijzen met het legaliteitsbeginsel. Ten tweede was het onwenselijk om een nieuwe bepaling in te voeren, vermits er reeds voldoende bepalingen zijn in het bestaande strafrecht, die het misbruik van kwetsbare personen bestraffen. Daardoor zal de nieuwe wet leiden tot meer complexiteit en meer samenloop. Ten derde schendt deze wet ook het beginsel dat het strafrecht slechts geldt als ultimum remedium. Gelet op de mogelijkheid van burgerlijke partij stelling in België, zullen enorm veel slachtoffers een vordering instellen, die de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever te buiten gaat.¹⁸¹ Daardoor zullen het parket, de onderzoeksrechter en de rest van het strafrechtelijke systeem meer worden belast. Bovenop de echte misbruiken, die nu al aangepakt kunnen worden, zullen allerlei familieruzies over erfenissen en echtscheidingen tijd, energie en geld gaan kosten voor de overheid, zonder dat het duidelijk is hoe de bestraffing van dergelijke “misbruiken” de maatschappij gaat verbeteren. Deze extra last zal helaas ten koste zijn van de “echte” slachtoffers. Tot slot is de wet ook in strijd met bepaalde fundamentele grondrechten, zoals de vrijheid van godsdienst, het recht op zelfbeschikking en het verbod op discriminatie. De nieuwe wet opent helaas de deur naar meer willekeur, discriminaties en rechtsonzekerheid.

¹⁸¹ Bovendien zijn de misdrijven relatief gemakkelijk in België te localiseren of gemakkelijk aan een Belgisch slachtoffer te koppelen. België zal bijgevolg dienen als forum voor buitenlandse slachtoffers van bijvoorbeeld Scientology of Opus Dei. Dat zal zorgen voor een nieuwe toestroom van zaken, vergelijkbaar met het effect van de oude genocidewet.